

PÅ JAKT EFTER SÄKERHET

Under 2005 ställdes världens regeringar inför flera stora utmaningar i form av svårlösta konflikter, terroristattacker, galopperande HIV/AIDS-pandemi, fortsatt utbredd fattigdom och naturkatastrofer.

Dessa utmaningar borde ha hanterats i enlighet med principerna för mänskliga rättigheter. Alltför ofta var detta emellertid inte fallet. På såväl individuell som kollektiv nivå fortsatte regeringarna att bedriva en politik som många gånger prioriterade den egna politiska eller ekonomiska situationen på bekostnad av de mänskliga rättigheterna.

Samtidigt ställde sig miljoner människor i hela världen bakom kraven på mer omfattande ansvarsutkrävande, ökad insyn och fördjupad förståelse för att det är vårt kollektiva ansvar att ta itu med de globala hoten. I allt från massuppslutningen kring kampanjen "Utrotta fattigdomen nu" till de banbrytande rättsmål där advokater och aktivister utmanade mäktiga stater utövade vanliga medborgare påtryckningar för att få regeringarna att ta sitt ansvar.

Under 2005 fördjupades insikten om att mänsklig säkerhet kan uppnås endast om rättssäkerheten respekteras, liksom insikten om att en säker situation inte kan åstadkommas genom att med "kriget mot terrorismen" som argument undergräva principerna för mänskliga rättigheter. Enligt samma logik uppfattades oförmågan att respektera, skydda och agera i enlighet med sociala och kulturella rättigheter alltmer som en allvarlig orätt och en vägran att se och förstå den mänskliga utvecklingen. Vanliga människor fick ofta regeringsmakten att agera för skams skull, oavsett om det rörde sig om att tillgodose akuta behov hos människor som drabbats av naturkatastrofer eller att hjälpa enskilda individer som fallit offer för förtryckarregerier.

Mänsklig säkerhet betyder att individer och samhällen måste kunna gå säkra inte bara för krig, folkmord och terroristattacker, utan också för hunger, sjukdomar och naturkatastrofer. Under hela 2005 genomförde MR-aktivister kampanjer för att ökända människorättsförbrytare och mäktiga multinationella företag i större omfattning skulle ställas till svars för sina handlingar, och för att rasism, diskriminering och social utstötning skulle upphöra.

Många av de brott mot mänskliga rättigheter som begicks under 2005 var av internationell karaktär – från tortyr och "renditions" (överlämnade av personer från ett land till ett annat utan rättslig prövning) till negativa följder av programmen för handel och bistånd. De internationella relationerna kännetecknades i vissa avseenden – speciellt ifråga om ekonomiska transaktioner – av raserade nationsgränser, men på många områden – särskilt migrationens – restes allt fler murar mellan länderna.

Det var tydligt att allt fler kom till insikt om att det krävdes globala lösningar på globala problem som terrorism och fågelinfluensa. Och påminnelserna om behovet av en FN-reform duggade tätt. Bland annat fortsatte FN:s säkerhetsråd låta bli att ställa skurkstater till svars; korruption på hög nivå inom FN avslöjades i och med skandalen med olja för mat-programmet; misslyckandet med att uppnå det första av FN:s millenniemål möttes av tystnad; och det visade sig att de internationella finansinstitutionerna saknade förmåga att försöka stoppa orättvisorna när det gällde handel, bistånd och skulder.

FN:s egen ledning föreslog en rad omfattande initiativ, men det urvattnade resultatet av FN:s världstoppmöte i september visade tydligt att de enskilda ländernas trångsynta och egoistiska politik fortfarande låg steget före de multilaterala strävandena.

Den positiva utvecklingen lyste emellertid inte helt med sin frånvaro. Framförallt gjorde man framsteg när det gällde att befästa den framväxande internationella rättsskipningen i form av Internationella brottmålsdomstolen (ICC), tillfälliga internationella domstolar och utökad tillämpning av andra länders rättssystem. År efter år hade FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter efterlyst ytterligare resurser, och nu fick kontoret en kraftigt utökad budget. Man diskuterade förslag på att ersätta den mycket dåligt ansedda FN-kommissionen för mänskliga rättigheter med ett FN-råd för mänskliga rättigheter. Dessa initiativ och – framför allt – den växande styrka och mångfald som hade kommit att känneteckna världens rörelser för mänskliga rättigheter uppmuntrade Amnesty att förnya sitt engagemang för att globalisera rättvisan och därigenom göra verklighet av rättigheter för alla i kampen för mänsklig säkerhet.

TORTYR OCH TERROR

Utmaningarna som människorättsrörelsen ställdes inför i efterdyningarna av terroristattacker i USA den 11 september 2001 kvarstod. Världens regeringar fortsatte i sin retorik att ge en bild av att mänskliga rättigheter är ett hinder snarare än en nödvändig förutsättning för mänsklig säkerhet. Tack vare MR-aktivisters och andras ansträngningar växte emellertid kritiken av och motståndet mot regeringarnas försök att prioritera säkerhetsfrågor på bekostnad av mänskliga rättigheter.

Under 2005 ökade antalet terroristattacker utförda av individer och väpnade grupper med sympatier hos vitt spridda grupperingar i många olika länder. Ökningen skedde trots regeringars ansträngningar att bekämpa terrorismen. I strid med MR-principernas själva grundval förekom det i hela världen avsiktliga attacker mot civila. Exempelvis dog 66 personer och 220 skadades när flera bomber detonerade i indiska Delhi i oktober, under upptakten till ett årligt högtidsfirande. I Irak dödades eller skadades under hela året hundratals civila i samband med attacker utförda av väpnade grupper. I november dödades 60 personer i Jordanien av tre bomber utplacerade på hotell i Amman. I Storbritannien dödades 52 personer och hundratals skadades när bomber exploderade i kollektivtrafiken.

Vissa av de metoder som regeringarna tog till i kampen mot terrorismen visade ett förakt för de mänskliga rättigheterna. En del regeringar försökte till och med legalisera eller rättfärdiga oriktiga metoder som det internationella samfundet sedan lång tid tillbaka betraktar som olagliga. Dessa metoder är aldrig försvarbara.

Tusentals män misstänkta för terroristbrott satt kvar i amerikanska fångläger runtom i världen, utan hopp om att åtalas eller få genomgå en rättvis rättegång. I slutet av 2005 satt omkring 14 000 personer fortfarande i amerikanska fångläger i Afghanistan, Irak och Guantánamo Bay på Kuba. Dessa 14 000 hade alla fängslats av USA och deras allierade i samband med säkerhets- och militäroperationer i Irak och Afghanistan. I Guantánamo tvångsmatades hundratals fångar när de hungerstrejkade i protest mot fångvillkoren.

Även andra länder höll terroristmisstänkta personer fångna. I somliga av dem, däribland Egypten, Jordanien, Storbritannien och Jemen, hölls personer i fängsligt förvar under långa perioder utan åtal eller rättegång. Under hot om avvisning till länder där det är rutin med tortyr tynade en del fångar bort i fängelset. Många av dem utsattes för tortyr och annan misshandel.

Under 2005 blev det allt tydligare att många länder i hemlighet samarbetade med USA eller visade sitt stöd för de orätta riktlinjer och metoder – tortyr, misshandel, hemliga fängslanden på obestämd tid samt olagliga transporter över nationsgränserna –

som landet tillämpade i "kriget mot terrorismen". I många fall restes krav på att regeringar i större utsträckning måste stå till svars för sitt agerande, och man fattade ett antal avgörande juridiska beslut till försvar för grundläggande människorättsliga principer. Till och med inom den amerikanska regeringen uppstod spänningar kring frågan om inskränkningen av grundläggande fri- och rättigheter.

Det fortsatte att komma uppgifter som gjorde det lättare att avslöja en del av de hemliga och oriktiga metoder som olika stater hade utvecklat i syfte att bekämpa terrorismen. Exempelvis kom ny information i dagen rörande olagliga transporter av terroristmisstänkta från ett land till ett annat. Transporterna skedde helt i avsaknad av juridiska förfaranden – en metod som i USA går under namnet "särskilt överlämnande" (extraordinary rendition). Det avslöjades att USA med hjälp av denna metod hade förflyttat ett stort antal fångar till länder där man vet att tortyr och annan misshandel förekommer vid förhör. Till dessa länder hör bland annat Egypten, Jordanien, Marocko, Saudiarabien och Syrien. I praktiken innebar detta alltså att USA lade ut tortyren på entreprenad.

Vad fångtransporterna i realiteten innebar blev tydligt när Muhammad al-Assad, en jemenit bosatt i Tanzania, greps i sitt hem i Dar es Salaam den 26 december 2003. Han försågs med huva och handbojor och flögs till okänd plats. Detta var inledningen på en pina som skulle pågå i 16 månader – 16 månader av fångenskap och utfrågningar, allt på en för al-Assad okänd plats där han helt saknade kontakt med omvärlden. I ett år hölls han fången i i hemligt förvar där han utsattes för extrem blockering av sinnesintryck. De maskerade personer som vaktade honom sa aldrig ett ord till honom, utan kommunicerade på teckenspråk. Ett ständigt brus hördes som ett lågt brummande. Artificiell belysning var på dygnet runt. Tanzaniska tjänstemän sa till Muhammad al-Assads far att hans son hade överlämnats till USA och att ingen visste var han fanns. Hans familj hörde ingenting förrän al-Assad i maj 2005 flögs till till Jemen, där han sattes i fängelse, antagligen på amerikanska myndigheters begäran. När 2005 nådde sitt slut satt al-Assad fortfarande fängslad utan åtal och rättegång.

Vittnesbörd som Amnesty under 2005 samlade in från personer som tidigare hade suttit fängslade uppvisade chockerande likheter med de upplevelser som Muhammad al-Assad beskrivit. Två andra jemeniter förflyttades i maj 2005 av amerikaner till Jemen, där de i slutet av året fortfarande satt i fängsligt förvar utan åtal eller rättegång. I separata intervjuer gjorda av Amnesty i juni, september och oktober 2005 sa alla tre att de hade hållits isolerade i hemliga fångläger under amerikansk ledning i 16 till 18 månader. I Amnestys intervjuer framkom stark bevisning för ett hemligt, världsomspännande nätverk av amerikanska fångläger.

I december 2005 sa den brittiske utrikesministern att det såvitt han visste inte hade förekommit överlämnanden per flyg, mellanlandningar eller nyttjande av några andra brittiska resurser sedan början av 2001. Efter detta uttalande publicerade Amnesty uppgifter om tre flygplan som hade mellanlandat i Storbritannien för bränslepåfyllning bara några timmar efter att ha överlämnat fångar till länder där de riskerade att "försvinna" och utsättas för tortyr eller annan misshandel. Under 2005 blev allt fler uppgifter tillgängliga, delvis beroende på att bevis avslöjades av offren själva, delvis tack vare statliga utredningar rörande andra europeiska länders eventuella inblandning i hemliga transporter. Utredningar om regeringstjänstemäns roll i enskilda fall av överlämnande gjordes i Tyskland, Italien och Sverige. I Spanien inledde myndigheterna en undersökning av hur amerikanska CIA använde sig av spanska flygplatser och spanskt luftrum. I Island, Irland och Nederländerna krävde regeringstjänstemän och aktivister att officiella utredningar skulle genomföras.

Undersökningar genomförda under 2005 av journalister och av Amnesty med flera visade att den amerikanska regeringen med största sannolikhet hade byggt upp ett system av hemliga fängelser, vilka gick under namnet "black sites". Med jämna mellanrum kom rapporter med uppgifter om att CIA hade drivit sådana fångläger i Afghanistan, Irak, Jordanien, Pakistan, Thailand och Uzbekistan samt på okända platser i Europa och annorstädes, däribland den brittiska ön Diego Garcia i Indiska oceanen. Omkring trettiofem fångar som ansågs sitta på viktig information hade "försvunnit" medan de satt i amerikansk fångenskap. Enligt vad som påstods hade de flyttats till "black sites", där de helt saknade rättsligt skydd.

I november inledde Europarådet en undersökning av rapporter som innehöll uppgifter om att det även i Europa fanns hemliga amerikanska fängelser och platser som använts för överlämnanden av fångar. Amnesty ställde sig bakom uppmaningen till europeiska regeringar om att utreda dessa påståenden, som kom från tjänstemän vid Europarådet. En av tjänstemännen sa: "Att inte veta duger inte, oavsett om ovetskapen är avsiktlig eller en tillfällighet."

I november 2005 anordnade Amnesty och den icke-statliga organisationen Reprieve, med säte i Storbritannien, en konferens i London. Där vittnade fångar som suttit i Guantánamo eller i brittiska inrättningar samt fångarnas familjer om det svåra mänskliga lidande som det innebar att sitta fängslad på obestämd tid utan åtal eller rättegång. Nadja Dizdarevic, hustru till Boudelaa Hadz från Bosnien-Hercegovina, som har suttit på Guantánamo i fyra år, talade om det trauma som fångarnas familjer genomgår. Hon sa bland annat: "Det är svårt att vara en god mor åt sina barn, för jag har inte tillräckligt med tid för dem och jag är allt de har ... På kvällen när jag har lagt

dem sätter jag mig ner och jobbar, och medan hela världen sover lugnt författar jag skrivelser där jag uttrycker klagomål och ställer krav. Jag är outtröttlig. Jag lär mig lagar och konventioner om mänskliga rättigheter för att kunna gå vidare i kampen för min mans och de andras liv och frigivande.”

Under årens lopp har regeringar krävt ”diplomatiska försäkringar” från länder som använder sig av tortyr. Detta i syfte att möjliggöra avvisning av människor till dessa länder. År 2005 försökte den brittiska regeringen anföra diplomatiska försäkringar som argument för att avvisning skulle tillåtas till Jordanien, Libanon och Libyen, med vilka de slöt samförståndsmemorandum (MoU). De hade också för avsikt att ingå liknande överenskommelser med Algeriet, Egypten och andra stater i området. Amnesty motsatte sig användningen av ”diplomatiska försäkringar”, då dessa innebär att totalförbudet mot tortyr urholkas. Dessutom är de i sig själva otillförlitliga och omöjliga att upprätthålla.

Många regeringar hade bevisligen varit inblandade i, blundat för eller givit sitt tysta medgivande till att tortyren lades ut på entreprenad, något som tydligt visade att det fanns ett växande behov av ansvarsutkrävande. Och i en värld där ansvaret för mänskliga rättigheter sträcker sig över nationsgränserna måste ansvarsutkrävandet gälla oavsett vilket land det rör sig om.

USA och vissa av deras europeiska allierade hade i decennier fördömt alla former av tortyr, oavsett när, hur och varför den användes. När tortyren nu lades ut på entreprenad visade USA och dessa europeiska allierade i praktiken ett öppet trots mot totalförbudet mot tortyr. Innebörden var att de ansåg att det var försvarligt med vissa former av tortyr och misshandel i ”kriget mot terrorismen”.

Den amerikanska regeringen fortsatte med sina försök att omdefiniera och rättfärdiga vissa former av tortyr eller annan misshandel med argumentet att det handlade om ”nationens säkerhet” och den allmänna ordningen. När USA:s justitieminister Alberto Gonzales fick frågan om den amerikanska hållningen när det gällde behandlingen av fångar var han tydlig med att hans regering skulle definiera tortyr på sitt eget sätt. Och trots att den amerikanska ledningen förnekade att regeringen tolererade tortyr framkom bevis för att CIA i de hemliga fångelserna placerade bundna fångar under vatten och lät dem tro att de skulle drunkna; lät dem bära bojor under långa perioder; samt framkallade hypotermi, det vill säga fick deras kroppstemperatur att sjunka under 35 grader. Uppenbarligen fanns det personer i den amerikanska regeringen som fortfarande ansåg att vissa former av tortyr och misshandel var acceptabla om de användes för informationsinsamling i syfte att bekämpa terrorismen. Men protesterna mot denna hållning växte, både inom USA – där senaten mot slutet av året godkände lagstiftning som innebar att förbudet mot tortyr och annan grym,

omänsklig och förnedrande behandling ytterligare betonades – och bland USA:s allierade i "kriget mot terrorismen". Därmed väcktes förhoppningar om att inställningen till mänskliga rättigheter och mänsklig säkerhet så småningom skulle komma att präglas av stärkta etiska principer.

Brotten mot de mänskliga rättigheterna i kampen mot terrorismen var inte begränsade till USA och deras europeiska allierade. Vid en demonstration i Andizjan i Uzbekistan dödades fredliga demonstranter. Myndigheterna hävdade att deltagarna i demonstrationen hade tvingats dit av "terrorister". Senare förklarades över 70 personer skyldiga till "terroristbrott" efter orättvisa rättegångar. De dömdes till långa fängelsestraff för att de påstods ha deltagit i protesten.

I Kina fortsatte myndigheterna att använda det världsomspännande "kriget mot terrorismen" som ursäkt för det hårda förtryck som den autonoma regionen Xinjiang utsattes för. Förtrycket av uighurerna innebar allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna. Kinas senaste kraftåtgärder mot brottsligheten hade minskat i styrka i större delen av landet, men i Xinjiang förnyades de officiellt i maj 2005, i syfte att utrota "terrorism, separatism och religiös extremism". Följden blev att icke officiella moskéer stängdes och imamer fängslades. Gripanden och fängslanden av uighurnationalister, däribland fredliga aktivister, fortsatte att förekomma. De som åtalades för allvarliga "separatist"- eller "terroristbrott" riskerade långa fängelsestraff eller avrättning. De som försökte få ut information om kraftåtgärdernas omfattning till andra länder greps och fängslades helt godtyckligt. Myndigheterna fortsatte anklaga uighuraktivister för terrorism utan att lägga fram trovärdiga bevis för denna typ av åtal.

Både i Malaysia och Singapore, där lagstiftningen om nationell säkerhet tillåter att terroristmisstänkta hålls i långvarig fångenskap utan åtal, satt tiotals personer fortfarande fångna, utan åtal eller rättslig prövning, med stöd av Lagen om landets inre säkerhet.

I Kenya och vissa andra afrikanska länder utnyttjades antiterrorism-retoriken för att rättfärdiga undertryckande lagstiftning som tillämpades i syfte att tysta människorättsförsvarare och hindra dem i deras arbete.

Som en följd av avslöjandet att flera regeringar tillämpade olagliga metoder i "kriget mot terrorismen" gynnades de växande kraven på ansvarsutkrävande. Det beslutsamma arbete som utfördes av människorättsaktivister, advokater, journalister och många andra bidrog till att man kunde avslöja stater som förflyttade, fängslade och torterade människor som de misstänkte för terrorism.

En positiv utveckling under 2005 var framgångarna i den civila kampen för att hindra stater att, med säkerhet som anfört skäl, rättfärdiga användning av information

som framtvings med hjälp av tortyr. Rättfärdiganden av detta slag hade blivit allt vanligare. År 2005 avslutades dock med en stor juridisk seger när den brittiska regeringen i inhemsk domstol gick förlorande ur sin rättsliga kamp för att upphäva det månghundraåriga förbudet mot att i rättsliga förfaranden använda information som framtvings med hjälp av tortyr. Amnesty ingrep med argumentet att användning av sådan information var förbjuden i enlighet med det totalförbud mot tortyr och misshandel som finns i internationell lag.

Regeringarnas försök att försvaga förbudet mot tortyr och annan misshandel äventyrade både den moraliska integriteten och den praktiska effektiviteten i ansträngningarna för att bekämpa terrorismen. År 2005 visade att det är absolut nödvändigt att regeringar inom ramen för rättssäkerheten ställs till svars för sina handlingar. Vidare bekräftades det återigen att en självständig och opartisk domarkår spelar en avgörande roll när det gäller att förhindra urholkningen av grundläggande rättsskydd samt att säkra respekten för de mänskliga rättigheterna.

KONFLIKTER OCH EFTERDYNINGAR

Antalet väpnade konflikter runtom i världen fortsatte minska. Det mänskliga lidandet gjorde det däremot inte. Det fortsatta våldet fick ett ständigt näringstillskott i form av olösta missförhållanden som uppstått i kölvattnet av mångåriga destruktiva konflikter och underblåstes ytterligare av det faktum att de skyldiga inte hade ställts till svars för sitt handlande. Våldet kunde upprätthållas av flera anledningar: lättillgängliga vapen; marginalisering och utarmning av hela befolkningar; utbredd korruption i alla delar av samhället; och underlåtenhet att ta itu med straffrihet för grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten.

Miljoner människor drabbades av våld och svårt lidande i konflikter orsakade eller förlängda av det kollektiva misslyckande som politiska ledare, väpnade grupper och, i viss mån, världssamfundet gjort sig skyldiga till. Ännu fler fick leva i otrygghet, hunger och hemlöshet i efterdyningarna av olika konflikter. Och detta utan att världssamfundet gav dem den hjälp de behövde för att återuppbygga sina liv.

Vanliga människor fick betala ett högt pris för att såväl stater som väpnade grupper underlät att använda sig av de politiska lösningar som är nödvändiga för att kunna stoppa konflikter och stå fast vid framförhandlade överenskommelser. Vissa regeringar försökte dra fördel av konflikter i andra länder och försåg ofta den ena eller andra sidan med vapen – samtidigt som de frånsade sig allt ansvar. När världssamfundet lyckades uppbåda tillräckligt med stöd för att genom FN:s säkerhetsråd eller regionala organ sätta press på krigande fraktioner underlät parterna ofta att omsätta sitt engagemang i handling. Exempel på detta kunde ses i Sudan och i Elfenbenskusten. I strävan efter politisk eller ekonomisk vinning uppvisade regeringsstyrkor och väpnade grupper ofta en total brist på respekt gentemot civila som hamnade i deras väg. Det förekom till och med att man särskilt riktade in sig på civila som en del av militärstrategin.

År 2005 var den stora merparten av de döda och sårade i väpnade konflikter civila. Kvinnor och flickor fick utstå samma typ av våld som alla krig för med sig, men utsattes dessutom för en speciell typ av misshandel, ofta av sexuell karaktär. I Papua Nya Guinea utbyttes flickor enligt uppgift mot vapen av sina manliga släktingar. Beväpnade soldater i Demokratiska republiken Kongo förde bort och våldtog ett stort antal flickor och kvinnor. Barn rekryterades som soldater i nästan tre fjärdedelar av världens pågående konflikter.

Världens uppmärksamhet riktades mestadels mot Irak, Sudan samt Israel och dess ockuperade områden, medan utdragna konflikter i Afghanistan, Tjetjenien/Ryssland, Nepal, norra Uganda och andra hörn av världen i hög grad ignorerades eller glömdes bort.

I Irak visade varken de USA-ledda multinationella styrkorna, de väpnade grupperna eller övergångsregeringen någon respekt för civilbefolkningens rättigheter. Väpnade grupper attackerade avsiktligt civila, med många dödsfall som följd. De riktade in sig på humanitära organisationer och torterade och dödade personer som hade tagits som gisslan. Iraks kroniskt undermåliga säkerhet blev än tydligare när två försvarsadvokater inblandade i rättegången mot Saddam Hussein dödades. Otryggheten i landet inskränkte kraftigt många irakiska kvinnors och flickors möjligheter att leva sina dagliga liv i säkerhet, och flera irakiska och icke-irakiska kvinnliga politiker, aktivister och journalister rövades bort och mördades.

Under 2005 framkom bevis för att USA-ledda multinationella styrkor och utländska privata säkerhetsvakter gjorde sig skyldiga till allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Bland annat dödade de obehäpnade civila och torterade fångar. Avsaknaden av faktiska utredningar av dessa övergrepp och det faktum att de skyldiga inte ställdes till svars för sina handlingar undergrävde ockupationsmaktens och övergångsregeringens påståenden om att de arbetade med att återinföra rättssäkerheten i landet.

Förflyttningen av cirka 8 000 israeliska bosättare från Gazaremsan i enlighet med en så kallad "disengagement plan" (frigörandeplan) avledde uppmärksamheten från Israels pågående bosättningsexpansion och dess uppförande av en 60 mil lång barriär/mur på den ockuperade Västbanken, där omkring 450 000 israeler bor i strid med folkrätten. Närvaron av israeliska bosättningar på hela Västbanken var den huvudsakliga anledningen till de stränga restriktioner (vägspärrar med militärkontroll och blockader) som införts av den israeliska armén i syfte att kontrollera två miljoner palestiniers förflyttningar mellan städer och byar på den ockuperade Västbanken. Dessa inskränkningar av rörelsefriheten förlamade den palestinska ekonomin och innebar att palestinernas tillträde till sitt land, till arbetsplatser, skolor och hälsovårdsinrättningar beskars kraftigt. Följderna av detta, i form av ökad fattigdom, arbetslöshet, frustration och hopplöshet i en befolkning som till stor del består av unga människor, bidrog ytterligare till det ökade våldet, både mot israelerna och inom det palestinska samhället. Laglösheten på gatorna ökade och våld i hemmet blev vanligare. Under året skedde emellertid en betydande minskning av antalet dödade på båda sidor: cirka 190 palestinier, däribland omkring 50 barn, dödades av israeliska styrkor, och 50 israeler, varav sex barn, dödades av palestinska väpnade grupper. Detta ska jämföras med över 700 dödade palestinier och 109 dödade israeler år 2004.

I den sudanska Darfurregionen fortsatte grymheterna, trots att världssamfundet under hela 2005 gjorde stora ansträngningar för att nå en politisk lösning och därigenom

få slut på våldet. Den sudanesiska regeringen och dess allierade miliser (Janjawid) dödade och skadade civila i bombräder och attacker mot byar, våldtog kvinnor och flickor och tvingade bort bybor från deras mark. De väpnade oppositionsgrupperna begick allt fler övergrepp i takt med att deras befälsstruktur bröt samman till följd av växande falangbildning och inbördes strider mellan rivaliserande ledare. FN:s generalsekreterare och FN-organen beskrev karaktären och omfattningen av övergreppen i Darfur som fruktansvärda och fullkomligt överväldigande. Vidare sa de att övergreppen kännetecknades av systematiska brott mot de mänskliga rättigheterna, kränkningar av humanitär rätt och påtvingad förflyttning av miljoner människor. Dessutom hotades regionen av hungersnöd. I början av 2005 förhandlade FN fram ett fredsavtal, och hopp väcktes. Afrikanska unionen bidrog med styrkor, men deras befogenhet att skydda civila var begränsad och situationen blev inte lättare av att de var relativt få och dessutom saknade hjälp med underhåll och transporter. Freden höll inte. En undersökningskommission från FN kom fram till att regeringen och Janjawidmilisen gjort sig skyldiga till brott mot folkrätten, och Säkerhetsrådet hänsköt fallet Darfur till Internationella brottmålsdomstolen (ICC). Trots att ICC inledde sin utredning hade den i slutet av 2005 fortfarande inte beviljats tillträde till Sudan.

Liknande mönster kunde ses i många andra konflikter, som fick mindre internationell uppmärksamhet under 2005. Civila som gjordes till mål för militären; sexuella övergrepp, i synnerhet mot kvinnor och flickor; barnsoldater; straffrihet. Dessa konflikter utkämpades både i urbana miljöer och på landsbygden och i allmänhet med lätta vapen. Ofta uppstod våldshärdar på spridda håll. Befälsstrukturen var mycket löst sammanhållen, och ansvarsskyldigheten liten. I vissa fall beväpnade regeringen civilbefolkningen för att på så sätt undvika risken att själva ställas till svars eller utpekas som skyldiga.

I Colombia, där den inhemska väpnade konflikten pågått i 40 år, låg allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna kvar på en kritisk nivå, och de skyldiga fanns i alla läger. En lag med ett system för avrustning och demobilisering av halvmilitära och väpnade grupper godkändes. Man fruktade emellertid att lagstiftningen skulle innebära att de som begick de grövsta brotten mot de mänskliga rättigheterna kunde gå ostraffade, och att brott mot de mänskliga rättigheterna skulle fortsätta att förekomma i områden där halvmilitära grupper antogs ha demobiliserat. Genom att tillämpa riktlinjer för civil återanpassning av medlemmar i illegala väpnade grupper riskerade regeringen dessutom att skicka tillbaka dem in i konflikten.

Trots påståenden om att situationen höll på att normaliseras genomförde ryska och tjetjenska säkerhetsstyrkor riktade räder i Tjetjenien och begick i samband med detta

allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna. Kvinnor rapporterades ha utsatts för könsrelaterat våld, som våldtäkt och hot om våldtäkt, av ryska och tjetjenska soldater. Tjetjenska väpnade oppositionsgrupper gjorde sig skyldiga till olika typer av övergrepp, däribland riktade attacker mot civila och urskillningslösa angrepp. Även i andra nordkaukasiska republiker förekom våld och oroligheter, som i allt högre grad fyllde rapporteringen med uppgifter om brott mot de mänskliga rättigheterna.

I Nepal försämrades situationen kraftigt i samband med ett undantagstillstånd som infördes i februari 2005, med följderna att respekten för de mänskliga rättigheterna minskade allt mer. Tusentals personer greps av politiska skäl, hårdcensur av medierna infördes och säkerhetsstyrkorna och maoistiska grupper begick fruktansvärda övergrepp. Efter att ha varit på uppdrag i Nepal i nödsituationens omedelbara efterdyningar uppmanade Amnesty Indiens, Storbritanniens och USA:s regeringar – Nepals huvudsakliga vapenförsörjare – att stoppa alla vapenleveranser till Nepal tills regeringen vidtog tydliga åtgärder för att få ett slut på brotten mot de mänskliga rättigheterna. Även andra regeringar, däribland Belgien, Tyskland, Sydafrika och Frankrike (som försåg Nepal med viktiga komponenter till helikoptrar som monterades och levererades av Indien) nåddes av liknande uppmaningar från Amnesty. Men även om några regeringar gav positiv respons fortsatte Kina att förse Nepal med vapen och ammunition.

Underlåtenheten att lösa uppenbart orättvisa situationer, ta itu med straffriheten och kontrollera spridningen av vapen ledde till fortsatt otrygghet och våld i många länder där man försökte lämna konflikterna bakom sig. Till och med i länder där man hade enats om åtgärder för att skapa fred saknades många gånger den politiska vilja eller fasthet som krävs för att se till att överenskommelser respekteras och verkställs korrekt.

I Afghanistan fortsatte laglöshet, otrygghet och förföljelser att göra tillvaron olidlig för miljoner afghaner. Ledare för olika falanger – många av dem misstänkta för att tidigare ha begått grova brott mot de mänskliga rättigheterna – ägnade sig åt myndighetsutövning trots att de inte hade någon koppling till centralregeringen. Den obefintliga rättssäkerheten ledde till att många offer för brott mot de mänskliga rättigheterna blev utan upprättelse, och det var knappt att rättskipningen fungerade överhuvudtaget. Tusentals civila dödades i attacker genomförda av USA och koalitionsstyrkorna samt av väpnade grupper.

I Elfenbenskusten, där en förödande ekonomisk nedgång plötsligt framkallade konflikt i ett land som tills alldeles nyligen hade betraktats som ett av Västafrikas stabilaste, bidrog tillgången till lätta vapen till bristande respekt för överenskommelser om eldupphör, etniska konflikter i landets västra delar, främlingsfientlighet och fortgående nyttjande av barnsoldater. Afrikanska unionen gjorde stora ansträngningar

för att återställa fred och säkerhet i landet, men varken avrustningen, demobiliseringen eller återanpassningsprocessen fungerade. Man befann sig i ett totalt dödläge. I oktober publicerade Amnesty rapporter om spridning och nya omlopp av lätta vapen. Vidare sades i rapporterna att det kunde förekomma nya vapentransporter till konfliktens båda parter – trots att FN hade infört ett vapenembargo.

I ett flertal länder där man lyckats stoppa konflikter hade den dominerande straffrihetskulturen – underlåtenhet att dra dem som gjort sig skyldiga till människorättsbrott inför rätta – givit upphov till nya våldsspiraler. I Sri Lanka till exempel, försämrades säkerhetssituationen under 2005, då både regeringen och den väpnade oppositionen misslyckades med att göra verklighet av de garantier om respekt för mänskliga rättigheter som fanns i avtalet om eldupphör. Det fanns dessutom en oro över knappa resurser som förvärrades när människor tvingades på flykt inom landet på grund av konflikten och flodvågskatastrofen.

Kampen för att få bukt med straffriheten kan komma att pågå i årtionden, kanske till och med generationer. De som överlevde det japanska systemet med sexuellt slaveri inom militären under andra världskriget – de så kallade "tröstekvinnorna" – har gång efter annan, under mer än ett halvsekel, sökt upprättelse. Med tiden har de blivit färre och färre, och 2005 vägrade den japanska regeringen återigen att ta ansvar för det som skedde, formellt be om ursäkt eller erbjuda officiell kompensation för det lidande som tusentals kvinnor utsattes för.

Det fanns några undantag från denna i allmänhet så dystra bild – till exempel genomfördes val i flera länder som nyligen lämnat konflikter bakom sig. Ökad stabilitet i Sierra Leone gjorde att FN-styrkorna kunde lämna landet. Polisario, som kräver självständighet för västra Sahara, släppte 404 marockanska krigsfångar som hade suttit fängslade i över tjugo års tid, trots att fientligheten formellt upphörde för 14 år sedan. Ansträngningarna för att få bukt med straffriheten fick hjälp på traven när hopp väcktes om att ledare för Herrens motståndsarmé (LRA) skulle ställas inför rätta i Internationella brottmålsdomstolen (ICC), åtalade för krigsförbrytelser i norra Uganda.

RÄDSLAN SOM DRIVKRAFT FÖR IDENTITETSRELATERAD DISKRIMINERING

Gränserna mellan olika kulturer blev till följd av globaliseringen allt svårare att urskilja, men mer djupgående, identitetsrelaterade skillnader var lika tydliga som tidigare. Denna utveckling gick hand i hand med fortsatt – enligt somliga ökande – rasism, diskriminering och främlingsfientlighet. I alla delar av världen attackerades människor och fråntogs sina mest grundläggande mänskliga rättigheter på grund av sitt kön, sin etniska tillhörighet, sin religion, sin sexuella läggning, andra identitetsrelaterade drag eller kombinationer av dessa.

Inom ramen för "kriget mot terrorismen" betydde 2005 en fortsatt polarisering av identiteter i en allt mer intolerant och lättskrämmd värld. Många människor blev offer för diskriminering och våld på grund av sin identitet. Muslimer, personer som uppfattades som muslimer, andra minoriteter, migranter och flyktingar – alla föll de offer. En del muslimska grupper i Europa och andra delar av världen sa att de kände sig belägrade. De fruktade och skydde bombningarna, men upplevde också att rasismen ökade, delvis på grund av att vissa regeringar och medier i princip kopplade samman "terroristhotet" med "utlänningar" och "muslimer". Dessutom var det många som drabbades av konsekvenserna av de åtgärder som vidtogs i kampen mot terrorismen – åtgärder i form av diskriminerande lagar och lagtillämpningar som gjorde att unga muslimska män fortsatte framställas som "typiska terrorister".

I en strävan mot att hävda sin makt eller stå emot protester gick förtryckande regimer till angrepp mot etniska eller religiösa minoriteter. Ett av de mest påfallande exemplen var behandlingen av kurdiska grupper i Syrien och Iran. Från juli och framåt rapporterades upp till 21 människor döda, ett tjugotal skadade och minst 190 fler tillfångatagna under ett tillslag mot oroligheter i de kurdiska delarna av västra Iran. Massarresteringen och det överdrivna våldet mot protestanter i de kurdiska delarna ingick i ett mönster av skymfer mot etniska minoriteter i Iran, där uppemot halva befolkningen är persisk och resten är kurder, araber och azerbajdzjanska turkar.

Även i Syrien diskriminerades kurder på grund av sin identitet, vilket innebar restriktioner mot användandet av det kurdiska språket och kulturen. Tiotusentals syrianska turkar var fortsatt statslösa och utestängdes konsekvent från tillgång till utbildning, hälsovård och anställning, liksom rätt till en nationalitet. I juni, vid det första mötet på över tio år, beordrade emellertid det regerande Ba 'th-partiet en granskning av folkräkningen från 1962 – en granskning som skulle kunna leda till att statslösa kurder får syrianskt medborgarskap.

Protester mot dominerande religiösa värderingar straffades hårt i visa länder. I Egypten förblev Mitwalli Ibrahim Mitwalli Saleh frihetsberövad på grund av sina

vetenskapliga åsikter om apostasi och äktenskap mellan muslimska kvinnor och ickemuslimska män trots att den högsta domstolen för statens säkerhet dömt minst sju gånger till hans fördel. I Pakistan, där hädelselagar gör det kriminellt för Ahmadiya-anhängare att utöva sin religion, gick polisutredningarna av dödandet av Ahmadiya-anhängare långsamt eller inte alls. Under en incident i oktober sköts åtta Ahmadiya-anhängare till döds och 22 skadades i en moské av män som åkte förbi på motorcyklar. Arton män, som greps strax därefter, släpptes utan åtal. I Kina var fortfarande religiöst utövande utanför officiella församlingar starkt begränsade. I mars utfärdade myndigheterna en ny bestämmelse med målet att skärpa den officiella kontrollen av religiösa aktiviteter och i april återupptogs den hårda kontrollen av Falun Gong. En tjänsteman i Peking fastslog att eftersom gruppen har fördömts som en "kättersk organisation" är alla aktiviteter med koppling till Falun Gong olagliga. Enligt rapporter satt många Falun Gongutövare fortfarande fängslade och det var stor risk att de skulle bli misshandlade eller torterade.

I Eritrea har regeringen under 2005 drivit en hård kampanj mot evangeliska kristna kyrkor. Mot slutet av 2005 satt fler än 1 750 kyrkomedlemmar och dussintals muslimer fängslade på grund av sina religiösa övertygelser. De fängslades på obestämd tid och isolerades, en del på hemlig ort, utan att ha åtalats eller prövats inför domstol. Många torterades eller misshandlades och många sattes i metallcontainrar eller i underjordiska celler.

Brist på etnisk "renhet" användes som grund för att inte anställa och utbilda människor i Turkmenistan. Många etniska minoriteter som uzbeker, ryssar och kasacker avskedades från sina jobb och vägrades högre utbildning. Religiösa minoritetsgrupper riskerade att bli trakasserade, godtyckligt fängslade, fängslade efter orättvis rättegång eller misshandlade. Lettland ratificerade under 2005 Europarådets ramkonvention för skyddandet av nationella minoriteter men regeringens definition av vad en minoritet är innebar att de flesta rysktalande grupper inte kunde erkännas som minoriteter.

I många länder var ursprungsfolken fortfarande underklass och offer för omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna. Diskussionerna om en internationell deklaration om ursprungsfolkens rättigheter stod helt stilla under nästan ett decennium men små framsteg gjordes under 2005. Det långsamma gensvaret från världssamfundet på det brådskande behovet att erkänna och respektera ursprungsfolkens rättigheter återspeglades på nationell nivå. I Brasilien, till exempel, kom löften om avgränsning och ratificering av de ursprungsfolkens landrättigheter till korta. Detta bidrog till osäkerhet och våldsamma angrepp på ursprungsfolk och framtvingade vräkningar vilket förvärrade redan svåra ekonomiska och sociala förhållanden. FN:s rapportör om mänskliga

rättigheter och grundläggande frihet för ursprungsfolk besökte Nya Zeeland 2005 och kom fram till att det fanns betydande, och i vissa fall ökade, skillnader mellan maorierna och den övriga befolkningen. Maorierna såg detta som resultatet av en generationsövergripande eftersläpning av brutna löften, ekonomisk marginalisering, socialt utestängande och kulturell diskriminering.

I en tid, mer globaliserad än någonsin, där hinder raseras till nytta för det fria flödet av kapital och varor över gränserna var det ironiskt att förflyttningen av människor över nationella gränser var mer styrd än någonsin. Särskilt angripna och illa behandlade blev migrantarbetare, trots de förmåner som värdlandet åtnjöt tack vare deras vistelse i landet. Uppskattningsvis 200 miljoner migranter bodde och levde utanför sitt hemland. Många migrantarbetare över hela världen utsattes för exploatering och missförhållanden, från burmesiska jordbruksarbetare i Thailand till indiska hushållsarbetare i Kuwait. De hade ringa tillgång till rättvisa och blev illa behandlade av arbetsgivare och hade ofta alarmerande lite lagligt skydd. När illegala migranter upptäcks av myndigheterna riskerar de att godtyckligt fängslas och avvisas under omständigheter som kränker deras mänskliga rättigheter.

Som på många ställen i världen fortsatte det i Medelhavsområdet att finnas en uppenbar ignorans mot migranters och asylsökandes rättigheter. Några av de tusentals människor som försökte ta sig in i Spaniens enklaver, Ceuta och Melilla på Afrikas nordkust, hejdades och fördes med våld tillbaka till Marocko. Migranter och asylsökande som flydde från extrem fattigdom och förtryck i afrikanska stater söder om Sahara samlades ihop i Marocko av regeringsstyrkor och fängslades. Några deporterades till Algeriet eller fördes till avlägsna ökenområden längs gränsen mot Algeriet och Mauretanien och lämnades där med lite eller ingen mat och inga transportmedel. I Italien och Grekland hölls migranter och asylsökande fängslade, ofta under väldigt dåliga förhållanden.

De flesta av världens regeringar vägrade arbeta för att stärka migranters rättigheter, och fram till december 2005 hade bara 34 stater ratificerat Den internationella konventionen om migrantarbetare och deras familjers rättigheter. Av de 20 stater som förbundit sig till att rapportera till FN:s kommitté om migrantarbetare hade bara två gjort det vid slutet av 2005.

Ömsesidiga överenskommelser mellan utvandrarnlandet och invandrarnlandet bortsåg ofta från migranters mänskliga rättigheter och behandlade dem som handelsvaror, "tillhandahållare av tjänster" eller "utvecklingsmedel" utan att ta hänsyn till det bidrag migranterna för med sig till sina gäst- och hemländer. Många stater fokuserade på gränskontroll medan de vände ryggen till exploateringen av invandrare

och gästarbetare som arbetar inom den inofficiella ekonomin. De viktiga bidrag som migranter för med sig till gästländerna hamnade ofta i skuggan under offentliga debatter vilka många gånger var uppenbart rasistiska och främlingsfientliga och uppmuntrade till ett klimat där kränkningar av migranternas mänskliga rättigheter förbises eller till och med tolereras.

Kvinnliga migranter riskerade särskilt att utsättas för kränkningar av sina mänskliga rättigheter. En utländsk hushållsarbetare dömdes av en Shari'adomstol (Islamsk lag) i Förenade arabemiraten till 150 piskrapp för att ha blivit gravid utanför äktenskapet. Många kvinnor riskerade inte bara sexuellt utnyttjande och trafficking utan utsattes också för systematisk diskriminering i landet där de arbetade. En kvinna från Indien som arbetade i Kuwait våldtogs och blev gravid och fängslades efter att barnet hade fötts. Hon tilläts inte lämna landet utan tillstånd från barnets far.

Diskriminering på grund av och våld i alla världens länder dokumenteras i ett flertal stora rapporter utgivna av Amnesty under 2005, som en del i den globala kampanjen för att stoppa våldet mot kvinnor. Nigerianska kvinnor blev blinda efter misshandel, översköljdes med fotogen och tändes på, sattes i fängelse för att de anmält att de blivit våldtagna eller mördades för att de understått sig att anmäla att deras män hotade att döda dem. Amnestys rapport om våld i hemmet i Spanien analyserade grundligt de hinder kvinnor möter när de försöker fly från våldsamma förhållanden. Särskilt invandrarkvinnor, romska kvinnor och kvinnor med rörelsehinder eller förståndshandikapp fick sällan tillgång till härbärgen eller ekonomiskt stöd för överlevande av könsrelaterat våld.

Under 2005 deltog Amnesty i kampanjer om rättigheter för de kvinnor som förbises av rättssystemet. Hundratals fall som rörde kidnappade eller mördade kvinnor i Guatemala uppmärksammades inte tillräckligt av myndigheterna. Regeringen rapporterade att 40 % av fallen arkiverades och aldrig blev utredda. Den sortens överksamhet sände tydliga signaler till dem som gör sig skyldiga till brott som dessa att de inte riskerar att straffas.

Trots tecken på större juridiskt erkännande av sina rättigheter i en del stater möttes fortfarande homosexuella, bisexuella och transpersoner av omfattande diskriminering och våld, ofta officiellt sanktionerat. Myndigheterna i Lettland försökte förbjuda landets första Prideparad, vilken markerade kampen för homosexuella, bisexuella och transpersoners rättigheter. Homofobiska kommentarer från Lettlands premiärminister och andra officiella personer vilka, tillsammans med religiösa ledare, var emot paraden uppmuntrade till ett intolerant och hatiskt klimat. I Saudiarabien fängslades och pryglades 35 män för att de närvarade vid vad som beskrevs som ett

”homobröllop”. Amnestys slutsats i en stor rapport om USA visade att homosexuella, bisexuella och transpersoner utsätts för brott mot de mänskliga rättigheterna av polisen. Diskrimineringen mot dem inskränker betydligt möjligheten till likhet inför lagen och återupprättelse. En 60 år gammal homosexuell man som greps av polisen i St Louis i Missouri sa till Amnesty: ”Jag gjorde inget fel... skadade ingen och utsattes bara för att jag är en homosexuell man i en stadspark ... Inget är mer orättvist än att peka ut en grupp och göra dem till kriminella när de inte är det.” Att ta ifrån någon dennes rättigheter på grund av karaktärsdrag som inte kan förändras eller som är så centrala att personen inte ska tvingas till att förändra dem, som ras, religion, kön eller sexuell läggning är att angripa de mänskliga rättigheternas förutsättning – övertygelsen om att alla människor är lika mycket värda.

FATTIG UTESTÄNGD OCH OSYNLIG

Under 2005 blev världssamfundets förpliktelse "att utrota fattigdomen" mer framträdande på den internationella dagordningen. Medan stadsöverhuvuden uttalade sig om sin avsikt att minska fattigdomen, särskilt i Afrika, visade det sig emellertid att de flesta av de mål som sattes upp under FN:s millenniemål hade liten, om någon, chans att uppnås. Det första tidsbundna målet, att uppnå jämställdhet i grundskolan, godtogs utan protester från världssamfundet. Det var mer retorik än äkta engagemang och det ägnades alldeles för lite uppmärksamhet åt att bygga strategier för mänskliga rättigheter.

Staters skyldighet att agera för att minska fattigdom och berövanden globalt är inte något som kan väljas, det är en internationell skyldighet. Att staterna misslyckats med att uppfylla sina åtaganden var tydligt. År 2005, när världens ekonomiska avkastning var den högsta någonsin, var mer än 800 miljoner människor världen runt kroniskt undernärda. Minst tio miljoner barn dog innan de fyllt fem. Över 100 miljoner barn (mestadels flickor) fick inte gå i grundskola.

Slutsatsen som kunde dras efter FN:s toppmöte i september visade klart och tydligt på den klyfta som finns mellan politisk retorik och äkta engagemang. Ett litet antal länder stod i vägen för att kampen för mänskliga rättigheter och säkerhet, och mot folk mord och fattigdom skulle gå framåt. Delegaterna var tvungna att arbeta så hårt, för att upprätthålla de åtaganden som tidigare gjorts, att de inte fick mycket tid till att diskutera implementeringen av slutdokumentet, vilket är ett politiskt tillkännagivande där regeringar förbinder sig till utveckling av fred och säkerhet, mänskliga rättigheter och en reformering av FN.

Bristen på framgång med millenniemålen var särskilt upprörande med tanke på att en del av målen inte förväntades nå upp till samma nivåer som internationella människorättsfördrag kräver. Om målet att halvera svälten uppnåddes skulle livslängd, hälsa och mänsklig värdighet öka enormt. Ändå är de 152 stater som ratificerat den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter allra minst förpliktigade till att vidta nödvändiga åtgärder för att minska svälten för hela befolkningen, även vid till exempel naturkatastrofer.

Medan global fattigdom klättrade på den internationella dagordningen under 2005 visade det sig också under detta år att stora ekonomiska och sociala skillnader finns även i de rikaste staterna. Orkanen Katrinas efterdyningar chockerade många världen runt då det visade hur sårbart USA, den mäktigaste ekonomin i världen, är när det gäller grundläggande brister, etnisk ojämlikhet och fattigdom.

Årtionden av social ojämlikhet och diskriminering av invandrare och franska medborgare med afrikanskt ursprung uppmärksammades av upploppen i Frankrike. Den franska regeringen svarade med att inskränka fri- och rättigheter i vissa områden, införde utegångsförbud och tillät polisväsendet att göra husrannsakingar utan tillstånd, slå igen allmänna mötesplatser och sätta människor i "husarrest". Regeringen kungjorde också att alla invandrare som dömts under upploppen, oavsett om de hade laglig rätt att vistas i Frankrike eller inte, skulle utvisas.

I olika typer av stater med olika politiska klimat och på olika utvecklingsstadier var det fortfarande många som inte fick tillgång till mat, vatten, utbildning, sjukvård och bostäder. Detta kunde inte enbart skyllas på bristande resurser mitt bland allt överflöd, utan var också resultatet av regeringars och andras ovilja, systematisk korruption, försumlighet och diskriminering och av deras underlåtenhet att respektera, skydda och infria ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Till exempel hade miljoner människor med HIV/AIDS inte möjlighet att tillgodogöra sig rätten till hälsa, inte bara på grund av fattigdom utan också på grund av diskriminering och stigma, våld mot kvinnor och handels- och patentöverenskommelser som hindrade tillgången till livsuppehållande mediciner. Under 2005 fick mindre än 15 procent av dem som behöver bromsmedicin och behandling i västvärlden tillgång till det vilket tydligt visade hur inte bara regeringar utan också mellanstatliga organisationer och företag, underlåtit att ta ett gemensamt ansvar för de mänskliga rättigheterna.

I en globaliserad ekonomi belyste underlåtenheten att försvara mänskliga rättigheter också debatten om företags och ekonomiska institutioners ansvar för de mänskliga rättigheterna. Vissa framsteg gjordes under 2005 med att etablera principer om mänskliga rättigheter som kan tillämpas inom företag då FN:s generalsekreterare i juli utnämnde en särskild representant för mänskliga rättigheter gällande transnationella bolag och andra affärsverksamheter. Debatter ägde rum om FN:s mänskliga rättighetsnormer för företag och steg togs mot ett accepterande av allmängiltiga regler om hur företag bör uppträda. Behovet kvarstod emellertid av en gemensam allmängiltig norm för företags engagemang för mänskliga rättigheter och rättslig ansvarsskyldighet.

Oräkneliga situationer världen över belyste att fattigdom är en total kränkning av de mänskliga rättigheterna - medborgerliga, kulturella, ekonomiska, politiska och sociala rättigheter - och att fattigdom, marginalisering och utsatthet ofta ofrånkomligt är kopplade till våld.

I Brasilien, där miljoner lever i fattigdom i *favelas* (kåkstäder), underlät regeringen även fortsättningsvis att ta tag i polisens systematiska våld och brott mot mänskliga rättigheter, vilket förstärkte den strukturella sociala uteslutningen. Statens

ständiga försummande av den allmänna säkerheten i kåkstäderna resulterade inte bara i flest mord i världen utan kriminaliserade också hela samhällen och inverkade ännu mer skadligt på tillgången till redan bristfälliga offentliga inrättningar, som utbildning, sjukvård och anställning. Till exempel hade många som bor i kåkstäderna inte möjlighet att få ett jobb om de uppgav sin riktiga adress eftersom de var allmänt ansedda som brottslingar. Väpnat våld var en oundviklig del av det dagliga livet, oavsett om det var droggängen, polisen eller "dödspatrullerna" som låg bakom det. En policy om att polisen fick göra militärliknande intrång i kåkstäderna inte bara misslyckades med att kontrollera våldet, några av de mest utsatta människorna i samhället utsattes också för livsfara. I oktober förlorades en folkomröstning om ett totalt förbud mot försäljning av pistoler. Många analytiker såg förklaringen i människors känsla av hopplöshet inför de osäkra förhållandena och avsaknaden av förtroende för polisens möjlighet att skydda dem.

Väpnade grupper och medborgargarden gjorde sig skyldiga till grovt våld, särskilt sexuellt våld, mot kvinnor i fattiga samhällen på Haiti. Många kvinnor upplevde ett ständigt hot för att bli anfallna. Med tanke på den väldigt låga andelen som fälldes för sexuella brott i förhållande till hur vanligt det var och med tanke på bristande officiellt och samhälleligt stöd eller stöd från familjen för identifiering och utredning av gärningsmännen var det inte förvånande att offren inte strävade efter att rättvisa skulle skipas. Polisväsendet har genomgående misslyckats med att erbjuda tillräckligt skydd eller möjlighet till rättskipning för dessa kvinnor.

Romska samhällen i Europa förnekades ofta grundläggande ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som tillgång till utbildning och sjukvård och utsattes ofta för polisvåld. I Slovenien var romerna en stor andel av dem som 1992 olagligt raderades från det slovenska medborgarregistret. De "raderade", som de kallas, fick på grund av detta inte tillgång till grundläggande sociala förmåner.

Oavsett om det handlar om att agera efter naturkatastrofer eller humanitära kriser kritiserar ofta världssamfundet för att misslyckas med att i tid anskaffa tillräckligt bistånd till människor i akut behov av hjälp. I vissa stater hindrades emellertid humanitära insatser av regeringars ovilja mot att ta tag i de fattigas och marginaliserades behov i de egna länderna. I Zimbabwe hindrades, av politiska skäl, vid upprepade tillfällen de humanitära insatserna från FN och medborgarrättsliga grupper av regeringen trots ett överväldigande humanitärt behov. Inverkan från regeringen och dess politik var den största anledningen till behovet av stöd utifrån. Hundratusentals människor tvångsfördrevs från sina hem och tiotusentals förlorade sitt levebröd och möjlighet till att kunna försörja sina familjer.

Några positiva steg mot större erkännande av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter på nationella och internationella nivåer togs under 2005. Ett exempel är det viktiga domslutet från den Interamerikanska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Två haitiska flickor, Dilcia Yean och Violeta Bosico fick rätt mot den Dominikanska republiken som nekat dem tillgång till utbildning på grund av deras nationalitet. Steg togs också mot att skapa ett organ inom FN där anmälningar kunde göras om brott mot ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Ett sådant organ skulle bidra till att ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter likställdes med civila och politiska rättigheter och att den godtyckliga klassificeringen av mänskliga rättigheter skulle upphöra. Straffriheten för brott mot ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter skulle minska och offer skulle kunna få upprättelse.

SLUTSATS

Verklig säkerhet för människor betyder för Amnesty att alla rättigheter; civila, kulturella, ekonomiska, politiska och sociala, förverkligas. De är relaterade till varandra och odelbara - ingen säkerhetspolitik kan bortse från någon av aspekterna. Människor kan endast växa och nå sin fulla potential om de känner sig säkra i alla delar av livet. Mänsklig säkerhet är därför beroende av att alla mänskliga rättigheter respekteras, skyddas och infrias.

Den här rapporten visar hur mänsklig säkerhet, som den beskrivs här, ofta offras till nytta för de mäktigaste regeringarnas nationella säkerhetsstrategier och för dem som följer deras exempel. Den allmänna mänskliga säkerheten skyddas inte genom sådana statscentrerade och snävt definierade förhållningssätt till säkerhet. Det behövs en mer mångsidig bild av vad säkerhet innebär och också ett gemensamt och delat ansvar för att skydda den, inom och utanför landets gränser.

AMNESTY INGRIPER I RÄTTSFALL

Amnesty fortskred med sina försök att se till att de internationella normerna för de mänskliga rättigheterna efterlevdes genom att ingripa i rättsfall inför nationella och internationella domstolar. Syftet med de båda ingripanden som skedde 2005 var att hindra en urholkning av totalförbudet mot tortyr. I ett fall inför Storbritanniens högsta domstol, Överhusets appellationsdomstol, ledde Amnesty en koalition bestående av 14 organisationer i ett samlat ingripande för att protestera mot att information framtvingad med hjälp av tortyr tillåts som bevis i rättegångar. Regeringen menade att det borde vara tillåtet att låta rätten ta hänsyn till information från andra länder – information som enligt uppgift hade framtvingats med hjälp av tortyr. Regeringens argument för detta var att tortyr inte hade brukats eller stötts av brittiska ombud. De lagkunniga överhusmedlemmarna bedömde att denna typ av information var otillåten i brittiska domstolar.

I ett fall inför den Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna ingrep Amnesty tillsammans med sex andra icke-statliga organisationer för att hävda vikten av att förbudet mot förflyttning (tvångsförpassning) av en person från en stat som är ansluten till Europeiska konventionen för de mänskliga rättigheterna till en stat där han/hon riskerar tortyr eller annan misshandel är ett totalförbud och bör så förbli. Fyra stater trädde in och påstod att förbudet inte är ett totalförbud, utan att det kan "vägas" mot andra intressen, som att bekämpa terrorismen. I slutet av 2005 hade domstolen fortfarande inte fattat beslut i frågan.

Som en del i arbetet mot dödsstraff ingrep Amnesty i ett fall gällande Guatemala inför den Interamerikanska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Guatemala, som undertecknade den Amerikanska konventionen om de mänskliga rättigheterna 1978, ansökte 1996 om att få utöka användningen av dödsstraffet och göra det till rutin vid fall av kidnappningar. Amnesty menade att användningen av dödsstraffet inte kunde utökas utöver den lagstiftning som gällde när Guatemala undertecknade konventionen och att landet till följd av en lag som godkändes år 2000 hade gjort sig skyldigt till att underlåta att garantera en dödsdömd person möjlighet att ansöka om benådning, amnesti eller omvandling av straff. I september beordrade den Interamerikanska domstolen för de mänskliga rättigheterna Guatemala att skjuta upp verkställandet av straffet i detta fall och att inte avrätta någon som i enlighet med gällande lagstiftning hade dömts till döden för kidnappning.

VAPENKONTROLL

Försöken att ta itu med spridningen och den felaktiga användningen av vapen förblev en central del av Amnestys ansträngningar att stoppa kränkningarna av de mänskliga rättigheterna, oavsett om kränkningarna skedde i samband med konflikt, brottslighet eller säkerhetsoperationer.

I oktober 2003 lanserade Amnesty, Oxfam och det internationella nätverket mot lätta vapen (IANSA) en kampanj för kontroll av vapen (The Control Arms Campaign). Under 2005 fick denna kampanj betydande framgång.

Vid årets slut hade omkring 50 stater förklarat sitt stöd för ett tillämpligt internationellt fördrag om vapenhandel – ett centralt krav i kampanjen för kontroll av vapen. Ett fördrag om vapenkontroll baserat på internationella mänskliga rättigheter och humanitär rätt skulle rädda liv, förhindra lidande och skydda människors uppehälle. Costa Rica, Finland, Kenya, Norge och Storbritannien hörde till dem som lovade att ställa sig bakom fördraget. I oktober efterlyste EU:s utrikesministrar globalt stöd för ett sådant fördrag. Regeringarna visade starkt stöd för den brittiska ståndpunkten att separata FN-förhandlingar om ett fördrag gällande alla konventionella vapen borde inledas i slutet av 2006.

Inom FN enades regeringarna i oktober 2005 om en global standard för märkning och spårning av lätta vapen. Detta var ett steg på vägen mot kampanjens förslag om ett globalt system för spårning av lätta vapen och utkrävande av ansvar från vapenhandlare. Den globala standarden inkluderade emellertid inte ammunition, och inte nog med det – den var inte heller juridiskt bindande.

Världshandeln med vapen kunde i stort sett fortgå utan att något ansvar utkrävdes, och huvuddelen av överföringarna skedde i hemlighet. Korrekt, aktuell statistik var därför svår att få tag på. De uppgifter som ändå var tillgängliga antydde emellertid några påfallande tendenser. Handeln med det mesta av världens militärutrustning och militära tjänster ägde rum i ett relativt litet antal länder. Enligt en tillförlitlig rapport från den amerikanska kongressen exporterade 35 länder ungefär 90 procent av världens vapen, sett till ekonomiskt värde. Fram till 2005 gick över 68 procent av vapenexporterna till länder som huvudsakligen ligger på södra halvklotet.

Sex av de åtta G8-länderna finns bland de tio största globala vapenexportörerna, och alla åtta exporterade stora mängder vanligt förekommande konventionella vapen eller lätta vapen till utvecklingsländer. En rad kryphål och svagheter i de kontroller av vapenexport som är vanliga i de flesta av G8-länderna gjorde att G8:s engagemang för att stoppa fattigdomens utbredning, främja stabilitet och arbeta för mänskliga rättigheter förvandlades till tomma ord. Vapenexporter från G8-länderna nådde några av världens

fattigaste och mest konfliktdrabbade länder, däribland Colombia, Demokratiska republiken Kongo (DRK), Filippinerna och Sudan.

Under 2005 fortsatte stora mängder vapen och ammunition flöda från Balkan och östra Europa ner till det konfliktdrabbade området kring de stora sjöarna i Afrika. Trots en fredsprocess inledd 2002 och ett FN-embargo mot vapen fortsatte vapentransporterna till Demokratiska republiken Kongo. Regeringarna i Demokratiska republiken Kongo, Rwanda och Uganda försågs med vapen och ammunition som sedan distribuerades till östra Demokratiska republiken Kongo och väpnade grupper och miliser som begick krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten. Utöver andra brott gjorde sig dessa väpnade grupper skyldiga till systematiska och brutala våldtäkter och sexuellt våld som drabbade tiotusentals kvinnor. Vapenhandlare, mellanhänder och transportörer från många olika länder, däribland Albanien, Bosnien-Hercegovina, Kroatien, Tjeckiska republiken, Israel, Ryssland, Serbien, Sydafrika, Storbritannien och USA var inblandade i vapenhandeln. Detta visar återigen att det är av avgörande betydelse att det sker en reglering av mellanhändernas och vapenhandlarnas verksamhet. I slutet av 2005 hade endast ett 30-tal stater lagar för reglering av mellanhänder.

Hundratusentals människor dödades av lätta vapen under 2005. I till exempel Haiti användes lätta vapen av väpnade grupper och före detta soldater som rövade bort, våldförde sig sexuellt på och dödade haitier utan att riskera straff för detta. Utan avrustning och fungerande rättvisa för offren fanns det risk för att krisen i Haiti skulle förvärras ytterligare.

Kvinnor betalade ett högt pris för den oreglerade handeln med lätta vapen, både i hemmet och ute i samhället. Det har visat sig att förekomsten av vapen i hemmet kraftigt ökar risken för att våld i hemmet får dödlig utgång. År 2005 uppmanade Control Arms Campaign regeringarna att ta itu med den bristfälliga regleringen av skjutvapen, den otillfredsställande tillämpningen av lagen och den utbredda diskrimineringen av kvinnor, som innebär ökad risk för att de utsätts för våld.

FLYKTINGAR, ASYLSÖKANDE PERSONER PÅ FLYKT I SITT EGET LAND

Under de senaste åren har antalet flyktingar i världen sjunkit avsevärt, men verkligheten 2005 var mer komplex och betydligt dystrare än vad siffrorna antydde. År 2004, det senaste året som finns redovisat i siffror, var antalet registrerade flyktingar det lägsta på nästan 25 år. De sjunkande flyktingsiffrorna berodde till stor del på det stora antal flyktingar som återvände till sina hemländer. Alla kunde emellertid inte återvända till sina hem eller hembyar, och många kom tillbaka under förhållanden som varken var frivilliga, säkra eller värdiga.

Mellan 2001 och 2004 återvände allt som allt över fem miljoner flyktingar – dock inte alltid frivilligt – till sina hemländer. En stor del av dessa återvändanden skedde till länder som Afghanistan, Angola, Burundi, Irak och Liberia, där säkra och värdiga förhållanden inte nödvändigtvis kunde garanteras. Vissa återvändanden innebar brott mot den grundläggande principen om att ingen mot sin vilja får förpassas till sitt ursprungsland – en hörnsten i det internationella flyktingskyddet. Ingen ska mot sin vilja återföras till en situation där han/hon riskerar att utsättas för allvarliga människorättsövergrepp.

Såväl Världssamfundets som de enskilda regeringarnas benägenhet att fokusera på siffror ledde många gånger till bristande hänsyn till flyktingarnas rättigheter. I många länder erbjöd man inte skydd för asylsökande. Antingen förvägrades de fysiskt tillträde eller också fick de inte genomgå rättvisprövning. I Grekland till exempel fick bara elva asylsökande flyktingstatus, medan 3 731 avvisades. Avvisningsfrekvensen i Storbritannien var vid snabbutredningar av asylärenden 99 procent. I Sydafrika blev en del asylsökande godtyckligt avvisade till följd av bedrägligt förfarande vid mottagningsenheter och gränser. I Kina blev hundratals, kanske till och med tusentals nordkoreanska asylsökande gripna och avvisade utan möjlighet att söka asyl.

Antalet personer som färdades över nationsgränserna för att söka skydd sjönk, men antalet personer som var på flykt i sitt eget land låg kvar på 25 miljoner år 2004. Många av dessa människor hade varit på flykt i årtal. Många stater var fortsatt ovilliga att släppa in internationella observatörer för bevakning och kontroll av förhållandena och situationen gällande de mänskliga rättigheterna för dem som befann sig på flykt i sitt eget land. FN:s generalsekreterare publicerade i mars 2005 rapporten *In Larger Freedom*, som handlade om förverkligandet av millenniemålen. Där rekommenderade han ett starkare samarbete mellan olika organ för att skydda och hjälpa dessa internflyktingar. Den nya, samlade satsning som blev resultatet av rapporten kom med löften om ökat ansvarsutkrävande, men det återstod att se om satsningen verkligen

skulle innebära ett mer tillförlitligt, handfast och permanent skydd av de miljoner människor världen över som befann sig på flykt inom sina egna länder.

För flyktingar som bodde i flyktingläger försämrades förhållandena under 2005, framförallt beroende på att matransonerna i många av lägren minskades kraftigt – ett tecken på att världens regeringar hade underlåtit att fullgöra sina internationella förpliktelser, som innebar gemensamt ansvar för att skydda och hjälpa flyktingarna. Vanliga följderna av detta var ökat våld mot kvinnor, även i hemmet, och sexuellt utnyttjande – kvinnor tvingades utföra sexuella tjänster i utbyte mot mat. Det var enda sättet att överleva. Det var fortfarande förbjudet för flyktingarna att röra sig fritt utanför lägren – och därmed omöjligt för dem att tjäna sitt uppehälle, något som aktualiserade den allvarliga frågan om hur flyktingarnas liv och rättigheter skulle påverkas av långvariga lägervistelser. I stadsmiljöer förnekades många flyktingar rättslig status och arbetstillstånd, vilket ledde till att de tvingades in i fattigdom eller ett farligt sökande efter ett liv någon annanstans, ibland genom att resa till andra länder. Regeringar som gärna ville minimera sina förpliktelser att erbjuda flyktingskydd fann ännu en ursäkt för hårdare gränskontroll i den retorik som omgav "kriget mot terrorismen". I många länder eldade politiker och massmedier på främlingsfientlighet och rasism genom att felaktigt koppla samman flyktingar med terrorism och brottslighet, vilket ledde till att fientligheten gentemot asylsökande piskades upp.

INTERNATIONELL RÄTTVISA

Några betydelsefulla förändringar skedde under 2005 mot att ställa ansvariga för folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelser, tortyr, utomrättsliga avrättningar och ofrivilliga försvinnanden inför internationell domstol. Det fanns emellertid också fortsatt utbredd straffrihet i nationella domstolar i stater där brott begicks, liksom endast begränsad användning av universell jurisdiktion av domstolar i andra stater.

I oktober utfärdade den internationella brottsmålsdomstolen (ICC) sina allra första arresteringsorder av fem ledare av Herrens motståndarmé för brott mot mänskligheten och för krigsförbrytelser i norra Uganda. Amnesty uppmärksammade ICC:s och Ugandas regering på att tiotusentals andra brott begångna under konflikten borde utredas och leda till åtal, även brott begångna av regeringsstyrkor. Amnesty yrkade på att Ugandas regering avskaffar en amnestilag som hindrar Ugandas domstolar från att utreda dessa brott.

ICC fortsatte att utreda brott begångna i Demokratiska republiken Kongo men utfärdade inte några arresteringsorder under 2005. De påbörjade också förundersökningar av åtta andra situationer. ICC:s ordförande antydde emellertid att brist på resurser begränsade möjligheten att inleda nya undersökningar innan de som påbörjats hade avslutats.

FN:s säkerhetsråds hänvisning till ICC vad gäller brott begångna i den sudanesiska provinsen Darfur var ett positivt steg mot att ta itu med straffriheten. Det var ändå en besvikelse att säkerhetsrådet, som en del av en kompromiss för att säkra USA:s stöd, inkluderade en stadga i resolutionen som undantog medborgare i stater som inte var anslutna till ICC:s Romstadga (förutom Sudan) från domsrätten. Amnesty ansåg att denna åtgärd ledde till en rättslig dubbelmoral som strider mot FN:s stadgar.

Kampen mot straffrihet stärktes av internationella och internationaliserade domstolar trots restriktioner och motgångar. Sierra Leones specialdomstol drev arbetet framåt i tre rättegångar där nio misstänkta stod åtalade för krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten. Sierra Leones regering gjorde emellertid ingenting för att avskaffa en amnesti, en del av Lomé's fredsfördrag från 1999, som förhindrar åtal mot personer som enligt internationell lag gjort sig skyldiga till brott och som befinner sig i Sierra Leone. Nigeria ignorerade världssamfundets uppmaningar och vägrade, med starkt stöd från den Afrikanska unionen, överlämna Liberias förre president Charles Taylor till Sierra Leones specialdomstol, där han står åtalad för brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser mot Sierra Leones folk.

En del framsteg gjordes i försöken att bilda specialdomstolar - *Extraordinary Chambers* - för Kambodja. Dessa förväntades ställa ett flertal människor inför rätta för brott begångna under de Röda Khmerernas välde, medan tiotusentals andra fortsatte gagnas av den nationella amnestin. Amnesty uttryckte oro över domstolarnas sammansättning och över huruvida de kambodjanska domarna hade den rätta utbildningen och erfarenheten med tanke på det kambodjanska rättssystemets svagheter.

Domstolar i en mängd stater bidrog också till att försöka stoppa straffriheten genom att undersöka och väcka åtal mot brott begångna i andra stater med hjälp av den universella jurisdiktionen. Människor åtalades för brott enligt internationell lag i Belgien, Frankrike, Nederländerna, Spanien och Storbritannien. Kanada påbörjade sitt första mål under den universella jurisdiktionen från 2000 och åtalade Désiré Munyaneza för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser i Rwanda 1994.

I september begärde Belgien att Senegal skulle utlämna Tchads förre president Hissène Habré för att åtal skulle kunna väckas mot honom för mord på minst 40 000 människor, systematisk tortyr, godtyckliga gripanden och andra brott, men Senegal hänvisade ärendet till den Afrikanska Unionen. I november greps den förre peruanske presidenten Alberto Fujimori i Chile. Han har skyddats från åtal för utomrättsliga avrättningar och "försvinnanden" av Japan, som har vägrat att överlämna honom till Peru.

Saddam Husseins länge väntade rättegång inleddes i oktober i Irak. Även om möjligheten att döma honom för några av de brott som begicks under hans styre var välkommen, hade Amnesty allvarliga betänkligheter när det gällde avsaknaden av garantier för en rättvis rättegång enligt specialdomstolens stadgar, nekandet av vederbörlig tillgång till advokat och villkoren för dödsstraff.

Trots framgångar inom internationell rätt behöver mycket mera göras för att ta itu med straffriheten. År 2005 var det tio år sedan den bosniskserbiska armén kapade FN:s "säkerhetszon" i Srebrenica och mördade ca 8 000 bosniska muslimer. Medan massakern i Srebrenica i stort sett erkänts som folkmord av den internationella krigsförbrytartribunalen för det forna Jugoslavien, väntar kvinnorna i Srebrenica, vars män och söner dödades, fortfarande på att majoriteten av förövarna ska ställas inför rätta. I juni gjorde Amnesty FN:s säkerhetsråd uppmärksam på den oro som finns över försöken att lägga ner det forna Jugoslaviens krigsförbrytartribunal utan att det har upprättats effektiva nationella domstolar som kan handlägga de tiotusentals brott som tribunalen inte kunnat utreda och väcka åtal mot. Det fanns liknande oro över Rwandas internationella krigsförbrytartribunal.

På internationell nivå kräver domstolarna och tribunalerna staternas fulla stöd både vad gäller att erbjuda resurser och att utöva den politiska viljan att överlämna fångar. På nationell nivå måste det som hindrar att åtal väcks, som straffrihet, undanröjas, och där nationella rättssystem raserats av stridigheter behövs långsiktiga återuppbyggnadsplaner. Även om ökningen av antalet universella jurisdiktionsfall under 2005 välkomnades måste staterna försäkra sig om att de inte blir till tillflyktsorter för människor åtalade för brott enligt internationell lag.

KVINNORS RÄTT TILL FRIHET FRÅN VÅLD

Runt 3 000 representanter från regeringar och kvinno- och människorättsorganisationer samlades i New York i mars 2005 för att fira tioårsdagen av FN:s världskonferens för kvinnor i Peking och för att enas om de framsteg som behövde göras för att uppfylla deklarationen- och handlingsplanen som antogs 1995. Regeringarna enades om de åtaganden som gjordes för tio år sedan men utlovade inga fler åtgärder som skulle kunna gynna och skydda kvinnors mänskliga rättigheter. Detta misslyckande var till viss del resultatet av ett bakåtsträvande angrepp på kvinnors mänskliga rättigheter som blivit mer och mer uppenbart de senaste åren. Detta angrepp, särskilt när det handlar om kvinnors sexuella rättigheter och rätten till preventivmedel, leddes av amerikanska konservativa kristna grupper och stöttades av Vatikanen och några medlemsstater av den Islamiska konferensen.

Angreppen på kvinnors rättigheter, den fortsatt förändrade globala säkerheten och staters motvilja mot att fullfölja internationella människorättsnormer, var bakgrunden till att Amnesty under 2005 fortsatte förena sig med kvinnogrupper världen runt för att kunna främja kvinnors rättigheter.

Några framsteg var införandet av ny lagstiftning i ett antal stater vilket minskade diskrimineringen mot kvinnor samt en ny brottsbalk i Etiopien som ledde till åtalseftergift inte längre gick att få för brott som bortrövande av blivande brudar och våldtäkt där offret känner gärningsmannen. Det kuwaitiska parlamentet ändrade vallagen så att kvinnor fick rösträtt och rätt att ställa upp i val. Amnesty välkomnade att antagna tilläggsprotokollet om kvinnors rättigheter i den afrikanska stadgan om mänskliga rättigheter trädde i kraft. Kvinnoorganisationer på Salomonöarna hyllade inrättandet av landets första härbärge för offer av våld inom familjen.

Trots de framsteg som gjorts av globala kvinnorörelser under de senaste åren fortsatte diskriminering och straffrihet för våldsbrott mot kvinnor att underminera kvinnors grundläggande rättigheter till frihet, säkerhet och rättvisa.

Amnestys kampanj Stoppa våldet mot kvinnor fokuserade under 2005 mestadels på våld mot kvinnor i väpnade konflikter, våld inom familjen och kvinnans roll som människorättsförsvarare.

Eftersom kampanjen mer och mer fokuserade på det våld som sker i nära relationer betonade Amnesty regeringars skyldighet att ingripa för att tillräckligt kunna skydda, respektera, främja och uppfylla kvinnors mänskliga rättigheter. Amnesty publicerade rapporter som dokumenterade fall av våld i hemmet i ett antal stater, däribland Afghanistan, Guatemala, Gulfstaterna, Indien, Irak, Israel och de ockuperade områdena,

Nigeria, Ryssland, Spanien och Sverige. Rapporter kom också ut om vapens inverkan på kvinnors liv och om kvinnor, våld och hälsa.

Den inverkan som våld har haft på kvinnor under lång tid uppmärksammades också i en stor studie från Världshälsoorganisationen som publicerades under 2005. Som Amnesty konsekvent gjort gällande orsakar våld mot kvinnor långvarigt fysiskt och psykiskt lidande för kvinnor och återverkar också på deras familjers och samhällets välfärd och säkerhet. Kopplingen mellan våld mot kvinnor och en folkhälsokris fick Amnesty att förena sig med *the Leadership Council of the Global Coalition on Women and AIDS*.

Vid en konferens i Sri Lanka i slutet av 2005 om kvinnliga människorättsförsvarare intygade både organisationer och enskilda att kvinnliga människorättsförsvarare har haft stor betydelse för de framsteg som gjorts i kampen för de mänskliga rättigheterna. Man betonade också att de som försvarar kvinnors rättigheter utsätts för allvarliga risker, däribland mord, bortrövanden, våldtäkter, "försvinnanden" och överfall. De som förvarar och förespråkar kvinnors rättigheter och jämställdhet mellan könen är ofta utsatta för marginalisering, fördomar och risker på grund av sitt arbete. Särskilt utsatta under 2005 var försvarare av omstridda rättigheter, som miljöbetingade eller sexuella rättigheter, eftersom de sågs som ett hot mot de rådande omständigheterna.

Två beslut tagna under 2005 av FN:s kommitté om avskaffande av diskriminering av kvinnor belyste behovet av förenade krafter för bekämpning av våldet mot kvinnor. I den mexikanska staden Ciudad Juárez har hundratals fattiga, i huvudsak kvinnor som tillhör ursprungsbefolkningen, kidnappats och mördats under de senaste åren utan att myndigheterna har gjort någonting åt det. Kommittén efterlyste en noggrann, systematisk granskning av rättsapparaten och utbildning åt folket för att komma tillrätta med den strukturella diskriminering av kvinnor. I ett fall hävdade en ungersk kvinna att myndigheterna i Ungern underlåtit att skydda henne från en rad våldsamma övergrepp från hennes före detta sambo, trots att hon vädjat om hjälp. Kommittén bekräftade i det här fallet att då regeringen underlåtit att på ett vederbörligt sätt förebygga, utreda och straffa brott mot rättigheter ska staterna själva bära ansvaret för gärningsmannens handlingar.

DÖDSSTRAFF

Minst 2 148 människor avrättades under 2005 och ytterligare minst 5 186 dömdes till döden. Dessa siffror visar bara de fall som Amnesty känner till, de verkliga siffrorna är sannolikt högre.

Många av de avrättade förvägrades en rättvis rättegång, "erkände" under tortyr, hade inte vederbörligt juridiskt ombud eller förhördes inte opartiskt. Drogsmuggling, förskingring och bedrägeri var några av de brott som dödsstraff utdömdes för. En del som dömts till döden fick vänta i mer än 20 år på avrättningen medan andra avrättades nästan omedelbart. Olika metoder används, bland annat hängning, exekutionspluton, dödlig injektion och halshuggning. Bland de avrättade fanns barn och människor med förståndshandikapp.

Liksom tidigare år ägde de flesta avrättningar rum i en handfull stater: 94 % av avrättningarna under 2005 ägde rum i Kina, Iran, Saudiarabien och USA.

Under 2005 avskaffade Mexiko och Liberia dödsstraffet för alla brott. Staterna som har avskaffat dödsstraffet för alla brott är nu 86 stycken. 1977, året då USA återinförde dödsstraffet och Amnesty sammankallade till en banbrytande internationell konferens om dödstraffet i Stockholm, hade bara 16 stater avskaffat dödsstraffet. Mot slutet av 2005 hade 122 stater avskaffat dödsstraffet, antingen enligt lag eller i praktiken.

Kampen mot dödsstraffet vann förnyad styrka under 2005. Den 10 oktober uppmärksammades den tredje världsdagen mot dödsstraffet i mer än 50 stater och landområden, däribland Benin, Kongo-Brazzaville, Kina (Hong Kong), Demokratiska republiken Kongo, Frankrike, Tyskland, Indien, Japan, Mali, Puerto Rico, Sierra Leone och Togo. Amnesty medlemmar i 40 stater deltog i demonstrationer, namninsamlingar, konserter och TV-debatter runt om i världen i protest mot dödsstraffet.

Framgångar skördades också på FN-nivå. FN:s resolution 2005/59 om dödsstraffet, som godkändes i april 2005, var det närmaste man hittills kommit att se dödsstraff som ett brott mot mänskliga rättigheter. Resolutionen fastställer rätten till liv och betonar att ett avskaffande är "nödvändigt för att skydda denna rättighet". 81 av FN:s medlemsstater stod bakom resolution 2005/59, vilket var det högsta antalet någonsin. Den särskilde rapportören om utomrättsliga, summariska eller godtyckliga avrättningar gjorde skarpa uttalanden under 2005 mot obligatoriska dödsstraff. Domstolens frihet att ha överseende med, eller ta med i beräkningen, förmildrande omständigheter försvinner och obligatoriska straff är också helt otillbörligt när det handlar om liv eller död.

Ett av de mest övertygande argumenten mot dödsstraff är risken att oskyldiga avrättas. Under 2005 släppte både Kina och USA människor som suttit i dödscell och som blivit felaktigt dömda. Kina erkände också att oskyldiga avrättats. I många stater har orättvisa rättegångar lett till avrättningar. Under 2005 avrättades människor i Iran, Saudiarabien och Uzbekistan utan att ha fått möjlighet till en korrekt rättegång, vilket innebar att de heller inte kunde bevisa sin oskuld. Det var uppenbart att diskriminering på grund av etnicitet, religion eller fattigdom förekom då dödsstraffets utdömdes. I många stater, bland annat Indien, Uzbekistan och Vietnam var information om dödsstraffet fortfarande hemlig. Ibland undanhölls information, inte bara från allmänheten utan också från offren. Japan fortsatte vara en av de stater där internen först några timmar innan får veta när avrättningen kommer att ske. Bara fem timmar innan var sex somalier, som i april halshöggs i Saudiarabien, fortfarande ovetande om att de riskerade avrättning. Även grupper som är undantagna från dödsstraffet i enlighet med internationella lagar och regler, som minderåriga eller förståndshandikappade, avrättades under 2005. I USA, där fler än 1 000 människor avrättats sedan återinförandet av dödsstraffet 1977, var den tusende människan som avrättades förståndshandikappad. I Iran avrättades minst åtta personer för brott de begått när de var under 18 år, minst två var under 18 år när de hängdes. I en välkomnad dom den 1 mars 2005 fastställde USA:s högsta domstol att det är emot konstitutionen att döma människor under 18 år till döden, vilket ledde till att fler än 70 ungdomsbrottslingar som dömts till döden fick sina domar omvandlade. Det fanns emellertid kvar en oro för att högsta domstolens dom inte gällde fångar på Guantanamo som var minderåriga när de fängslades.

Asien – Stillaohavsregionen

Med 56 procent av världens befolkning, två stater på väg att utvecklas till ekonomiska supermakter, en mängd väpnade konflikter, en rad naturkatastrofer och en utveckling av det civila samhället som i en del länder var minimal, i andra intensiv, erbjöd Asien-Stillaohavsregionen under år 2005 liksom tidigare både utmaningar och dynamik vad beträffar främjandet av de mänskliga rättigheterna. Pågående konflikter och oroligheter fortsatte, vilket ökade befolkningens utsatthet och ledde till många grova övergrepp

Under året skedde en positiv utveckling då det gällde antagandet av internationella människorättsnormer. Så ratificerade t.ex. Afghanistan FN:s Flyktingkonvention, Indien ratificerade tilläggsprotokollet till Konventionen om barnets rättigheter, vilket rör barns deltagande i väpnade konflikter, och det indonesiska parlamentet ratificerade Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter samt Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Nationella människorättsorgan fortsatte sin verksamhet i flera länder, däribland Afghanistan, Indien, Indonesien, Malaysia, Mongoliet, Nepal, Sri Lanka och Thailand, dock inte i Bangladesh, Kina och Vietnam. Ett lagförslag om inrättandet av en nationell människorättskommission lades fram i Pakistans parlament. Det gjordes även positiva insatser för samarbete mellan nationella människorättsorgan bland annat i Filippinerna, Indonesien, Malaysia och Thailand.

Under året vidtogs också åtgärder för att tina upp förbindelserna mellan stater som länge varit fiender. Gränsöverskridande samtal och transporter pågick mellan Indien och Pakistan och diskussioner mellan sex parter om Nordkorea ledde till ett avtal i vilket Nordkorea förband sig att i utbyte mot försäkringar om bistånd och säkerhet avstå från sitt kärnkraftsprogram.

Politiserade religiösa rörelser påverkade vardagslivet då det gällde de mänskliga rättigheterna, särskilt i Sydostasien. Det förekom restriktioner i kvinnors rörelsefrihet och klädsel och hinder för minoritetsgrupper att utöva sin religion och att leva ett fredligt liv.

Genom Global Compact och WTO:s (Världshandelsorganisationen) möten i Kina och Hongkong fick Asien en central ställning i den internationella handeln och affärsverksamheten. I Indien och Kina fortsatte den snabba ekonomiska tillväxten. Uppgifter från flera länder tydde dock på att miljontals människor levde i fattigdom –

från drygt en fjärdedel av befolkningen i Filippinerna, Indien, Indonesien, Kambodja, Laos, Mongoliet, Nepal, Pakistan och Papua Guinea till ungefär hälften i Bangladesh och Vietnam.

Internet användes i stor omfattning men i delar av Asien gav det inte den möjlighet till frihet som man hade hoppats på. I Kina utövade staten fortfarande hård kontroll; många webbsajter blockerades och de som använde dem åtalades för att ha spritt politiska åsikter eller information som var besvärande för regeringen. I Vietnam ledde utbyte av åsikter och information på nätet till åtal för spionage.

Oroligheter

På många håll i regionen, bl.a. i Afghanistan, Bangladesh, Indien, Indonesien, Nepal och Sri Lanka, angreps civila av väpnade grupper. Bombdåd förorsakade blodbad och berövade många människor livet.

En del staters reaktioner på sådana angrepp var oproportionerliga och tidvis diskriminerande mot marginaliserade grupper eller minoritetsgrupper, vilket ökade redan existerande missförhållanden eller förföljelser. Med hänvisning till terroristbekämpningen greps enligt uppgift människor godtyckligt i Afghanistan av USA- och koalitionsstyrkor. I Pakistan genomförde säkerhetsstyrkor sådana gripanden. Vid hemliga domstolar i Kina rannsokades människor som åtalats för terrorism och brott mot statens säkerhet. I Indien behöll staten genom den förebyggande lagen om lagstridig verksamhet många av de befogenheter som hade kritiserats hårt i avskaffade terroristbekämpningslagar. Genom terroristbekämpningslagar infördes i Australien frihetsberövande utan rättegång och föreskrifter om möjligheter till förnyad övervakning. Liksom tidigare användes nya nationella säkerhetslagar mot människor som var engagerade i fredlig politisk verksamhet. Trots att den statliga människorättskommissionen i Malaysia hade krävt att alla som hade gripits med stöd av lagen om statens säkerhet skulle ställas inför rätta eller frigges, förlängdes beslut om två års internering av misstänkta islamister.

Även under 2005 förde USA sitt krig mot terrorn i regionen. Vid amerikanska luftangrepp dödades minst 15 civila i Pakistan och tiotals i Afghanistan. Enligt uppgift fortsatte övergreppen på USA:s baser i Afghanistan, vilket ledde till oroligheter varvid människor dödades. Män som återvände till Afghanistan från det amerikanska fängelset Guantánamo Bay på Kuba kom hem med hemska rapporter om tortyr och misshandel

vilket underblåste vreden och spänningen bland lokalbefolkningen och ledde till oroligheter.

Turbulenta stater

I ett antal stater i regionen var de nationella organ hos vilka man kunde söka skydd mot brott mot de mänskliga rättigheterna och gottgörelse för övergrepp, svaga och ineffektiva.

Den afghanska staten kunde fortfarande inte garantera sin befolkning personlig trygghet, säkerhet och rättssäkerhet. Krigsherrar som misstänktes ha gjort sig skyldiga till övergrepp, utövade sin makt och spred skräck på många håll. Grundläggande brister i rättsskipningen, följderna av decenniers konflikter och djupt rotad diskriminering av kvinnor motverkade i hög grad främjandet av de mänskliga rättigheterna och möjligheterna, särskilt för kvinnor och flickor, att få rättvisa skipad för begångna och fortsatta kränkningar.

I Nepal åberopade kungen behovet att bemöta maoistgruppernas våld som skäl för att i februari förklara undantagstillstånd, avskeda regeringen och tillsvidare avskaffa medborgerliga rättigheter. Detta ledde till massgripanden samt till att en stor del av tryggheten för befolkningen försämrades ännu mer.

Eftersom de institutionella strukturerna var så nya i Östtimor rådde stor brist på domare, åklagare och försvarsadvokater. Detta påverkade allvarligt rätten till korrekta rättegångar och annat inom rättsväsendet.

På andra håll i regionen tycktes regeringarna i länder som Burma, Nordkorea och Vietnam i hög grad vara oemottagliga för påtryckningar att de skulle slå vakt om de mänskliga rättigheterna. Myndigheterna i Burma till exempel fortsatte att kränka de mänskliga rättigheterna genom att i stor omfattning hålla politiska fångar frihetsberövade under lång tid samt genom tvångsarbete, konfiskering av mark och förflyttning av minoritetsgrupper, och de visade på så sätt totalt förakt för befolkningen och det internationella samfundet.

Väpnade konflikter

Väpnade konflikter fortsatte i flera länder, däribland Afghanistan, Filippinerna, delar av Indien, Nepal, Sri Lanka och södra Thailand.

Två områden där det rådde väpnade konflikter och där tsunamikatstrofen slog till i december 2004, utvecklades under de följande tolv månaderna mycket olika. I Indonesien pågick förhandlingar som ledde till ett fredsavtal i Aceh i augusti. I Sri Lanka ökade däremot våldet. I augusti mördades utrikesministern, oroligheterna i öster ökade och kort efter valet av en ny president skedde i december en markant försämring av situationen i norra delen av landet. Vid slutet av 2005 fanns det starka skäl att befara att våldet i Sri Lanka skulle eskalera och att fredsavtalet inte skulle hålla.

Konflikten i södra Thailand fortsatte att förvärras och detta förstärkte i hög grad det klimat av skräck och förtryck som rådde. Båda parter i konflikten gjorde sig skyldiga till övergrepp och våld. I Filippinerna höll man i stort sett under året ett bräckligt eldupphöravtal mellan regeringen och separatiststyrkorna.

Diskriminering

Genom att behålla diskriminerande lagar och inte garantera att de som utsatts för diskriminering fick lämplig gottgörelse uppfyllde stater inte heller 2005 sina förpliktelser att skydda alla människors mänskliga rättigheter.

I hela regionen utgjorde etnicitet, kön, socio-ekonomiska faktorer och sexuell identitet alltjämt grunden för diskriminering. Bland dem som drabbades fanns daliter (lågkastiga människor) och adivasier (ursprungsfolk) i Indien, ahmadier i Bangladesh, Indonesien och Pakistan, montagnarder och buddister i Vietnam, ursprungsfolk i Australien, karen, mon, rohindgyas och shan i Burma, uighurer i Kina och homo-, bi- och transsexuella i hela regionen. Bland de övergrepp som de drabbade grupperna utsattes för kan nämnas: tvångsarbete, tvångsförflyttningar, förföljelse och inskränkningar i yttrandefriheten och rätten utöva sin religion

En viktig positiv händelse var att en domstol på Fiji fastslog att stadgar i strafflagen, som använts för att väcka åtal för homosexuella handlingar med båda parternas samtycke, kränkte grundlagsenliga garantier för privatliv och jämställdhet.

Våld mot kvinnor

Liksom tidigare utsattes kvinnor och flickor för våld av många olika slag, till exempel våld i hemmet, tvångsaborter och steriliseringar, tvångsäktenskap, mord och "hedersrelaterade" brott. Dessa övergrepp var systematiska och förekom i mycket stor omfattning.

Våld mot kvinnor hade alltjämt nära samband med kulturella attityder och könsdiskriminering, till exempel önskan att föda pojkar och åsikten att kvinnor inte ska lämna hemmet och inte heller fatta beslut om äktenskap.

Könsdiskriminering begränsade kvinnornas liv och yrkesval och ledde till att kvinnor och flickor blev särskilt utsatta för trafficking – en tredjedel av handeln med människor förekom i Asien eller hade sitt ursprung där. Många länder i regionen fortsatte att betrakta kvinnor som utsatts för trafficking som illegala migranter och åtalade inte dem som ägnade sig åt trafficking.

Våldsutsatta kvinnor kunde sällan få rättvisa skipad eller få skydd på grund av bristfälliga eller icke existerande statliga organ eller därför att straffen är för lindriga för så allvarliga brott, vilket ledde till att många av förövarna åtnjöt straffrihet.

Avsaknaden av attitydförändringar och reformer inom lagstiftningen innebar att arbetet för att få slut på våldet var planlöst och gick trögt. Bland de mer betydande försöken kan nämnas inrättandet i Afghanistan av ett råd, bestående av flera ministrar, i syfte att bekämpa våld mot kvinnor, antagandet av eller förslagen till lagar för att skydda kvinnor från våld i hemmet i Fiji, Indien och Kambodja, införandet av lagar om sexuella trakasserier i Kina, lagförslag i det indonesiska parlamentet om stopp för trafficking och inrättandet av den första specialbyggda kvinnojouren på Solomonöarna.

De så kallade tröstekvinnornas svåra situation åskådliggjorde hur lågt man prioriterade gottgörelse till kvinnliga våldsoffer. Efter att ha varit sexslavar hos militären för mer än 50 år sedan fortsatte dessa kvinnor att driva sin kampanj vid domstolar i Japan och andra länder för att få gottgörelse, men vid årsskiftet väntade de fortfarande på att få sin sak prövad.

Migranter och flyktingar

Även 2005 gick det en strid ström av migranter inom och utanför regionen. Migrantarbetare och deras familjer levde ett otryggt liv; de var sårbara och behandlades illa i många länder som till exempel Japan, Malaysia, Sydkorea och Taiwan. Få stater, särskilt de som tog emot flyktingar, hade ratificerat Konventionen om migrantarbetares rättigheter (*the International Convention on the Protection of the Rights of All Migrants and Members of Their Families*)

Flyktingar och asylsökande var marginaliserade, trakasserades och kunde gripas godtyckligt. Lagar och praxis i flera stater gjorde det möjligt att misshandla dem. I Malasia kunde t.ex. migranter och asylsökande pryglas och i Australien kunde asylsökande och flyktingar gripas godtyckligt och placeras i interneringsläger.

Konflikterna i Nepal och Sri Lanka ledde till att ett stort antal människor blev internflyktingar. I Nepal hade uppskattningsvis 200 000 internflyktingar ytterst små möjligheter att få samhällsservice. Det gällde till exempel tillgången till bostad, vård och utbildning. Hundratusentals människor i Sri Lanka som tvingats lämna sina hem på grund av konflikter och tsunamin, var särskilt utsatta för konfliktrelaterat våld.

Naturkatastrofer

Förödande naturkatastrofer härjade i regionen 2005. Omfattningen och följderna av tsunamin 2004 blev uppenbara. I Indonesien hade till följd av tsunamin mer än 700 000 människor dött, flytt sina hem eller saknades. I Thailand hade minst 100 000 människor drabbats. I Sri Lanka dog 35 322 människor och 516 150 flydde. I Indien dog uppskattningsvis 15 000 människor och mer än 112 000 flydde sina hem.

Vid en kraftig jordbävning som drabbade gränsområdet Indien/Pakistan i oktober 2005 dödades uppskattningsvis 73 000 människor i Pakistan och minst 1 200 i delstaten Jammu och Kashmir i Indien. Mellan två och tre miljoner människor blev hemlösa. Till följd av de svåra väderförhållandena under vintern på Himalaya dog ännu fler människor och många fick utstå svåra lidanden. På grund av de pågående striderna, svårigheterna att nå avlägsna områden och uppgifter om diskriminering hyste man farhågor för möjligheterna till biståndsinsatser.

Ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter

Indien och Kina fick stor internationell uppmärksamhet och stöd i sin ekonomiska tillväxt och status som medspelare på väg uppåt på den globala ekonomiska scenen. Medan det ställdes krav på att antalet människor som levde i total fattigdom skulle minskas, kunde man inte märka någon förbättring vad gäller de mänskliga rättigheterna. Den ekonomiska utvecklingen prioriterade inte förverkligandet av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. I Kina levde migrerande lantarbetare fortfarande under usla förhållanden, och hundratusentals lantbrukare blev allt mer marginaliserade på grund av expropriering av mark, bristfällig sjukvård och statens underlåtenhet att ge miljontals barn på landsbygden utbildning. Skillnaden mellan landsbygden och städerna och det ökande gapet mellan fattiga och rika ledde till oroligheter på landsbygden. I Indien stiftades under året lagar som skulle garantera fattiga i vissa områden en årlig minimisysselsättning.

I hela regionen påverkades många samhällen negativt av konflikter och miljöförstöring. I Afghanistan hade en tredjedel av befolkningen inte tillgång till näringsriktig mat, dricksvatten och tak över huvudet. I Indien väntade tusentals människor fortfarande på gottgörelse för katastrofen i Bhopal 1984.

Dödsstraffet

I regionen var situationen då det gällde dödsstraffet fortfarande dyster, även om en stor minoritet länder hade avskaffat det. 26 länder hade det kvar, bland andra Afghanistan, Indien, Japan, Kina, Pakistan, Thailand, Singapore och Vietnam. Bland de brott som kunde leda till dödsstraff kan nämnas skattefusk, mord, narkotikasmuggling, rån och kidnappning.

I Sydkorea rådde alltjämt ett inofficiellt moratorium. En motion om avskaffande av dödsstraffet, som 2004 lagts fram av en parlamentsledamot som suttit i dödscell, stöddes av två partier och passerade en första omröstning i februari 2005. Kina och Mongoliet vägrade fortfarande att publicera statistiska uppgifter om dödsstraffet och statistiken i en del andra länder ansågs otillförlitlig. Trots detta var det officiella antalet dödsdomar stort. I Kina avrättades minst 1 770 människor och 3 900 dömdes till döden, i Pakistan avrättades minst 31 och 241 dömdes till döden, i Vietnam avrättades minst 21 och 65 dömdes till döden och i Afghanistan dömdes minst 24 människor till döden.

I Japan förvärrades de dödsdömdas lidande genom att de inte i förväg fick veta att de skulle avrättas, vilket innebar att de inte hade någon möjlighet att få träffa sina anhöriga och andra nära och kära. Eftersom dokumentationen av registreringen av födselar i Pakistan var otillförlitlig var det osäkert om alla de som väntade på avrättning var vuxna samt om omvandlingen av straffet för dödsdömda ungdomsbrottslingar gällde alla ungdomsbrottslingar som dömts till döden.

Bland inflytelserika förespråkare för avskaffande av dödsstraffet i regionen fanns ordföranden och överdomaren i högsta domstolen i Indien, utrikesministern i Sri Lanka och inrikesministern i Japan. Inget land i regionen avskaffade dock dödsstraffet under året.

Människorättsförsvare

Människorättsaktivister, framför allt de som försvarade kvinnors rättigheter, utsattes för allt fler angrepp, från enskilda människors, grupper och statsanställdas sida. Människorättsförsvare i hela regionen kunde utsättas för hot, trakasserier, gripanden och misshandel på grund av sin verksamhet. I Kina greps många människorättsförsvare och dömdes till fängelsestraff. Aktivister greps också i samband

med politiska tillslag i Kambodja och Nepal, och i Afghanistan, och Bangladesh mordhotades människorättsförsvarare.

Ett problem var att det fortfarande rådde straffrihet, till och med i de mest uppmärksammade fallen, för dem som begick brott mot människorättsförsvarare. Trots den thailändske premiärministerns påtryckningar att man skulle lösa problemet med människorättsadvokaten Somchai Neelapaijits "försvinnande" i mars 2004 hade vid årsskiftet ingen av de misstänkta ställts inför rätta.

Trots de hårda påtryckningarna mot människorättsförsvarare var omfattningen av deras verksamhet imponerande. De stod i främsta ledet i kampen för att förbättra ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, särskilt i Filippinerna, Kina och Indien. Kvinnliga människorättsförsvarare började samarbeta och arrangerade för första gången ett globalt möte för kvinnliga människorättsförsvarare i Sri Lanka i december 2005. Vid detta möte där cirka 200 aktivister från hela världen deltog, utarbetade de en rad strategier för att bekämpa det våld, den diskriminering och de andra övergrepp som de är speciellt utsatta för på grund av sitt kön och sin verksamhet till försvar av de mänskliga rättigheterna.

Ibland blev offer för övergrepp hängivna människorättsförsvarare. I Pakistan blev till exempel Mukhtaran Mai som överlevt en gruppvåldtäkt, aktiv i kampen för alla kvinnors rätt att få leva i trygghet och värdighet.

AFRIKA

Flera fredsöverenskommelser undertecknades under 2005, och antalet väpnade konflikter minskade i regionen. Fortsatta konflikter i Burundi, Tchad, Demokratiska republiken Kongo (DRK), Elfenbenskusten och Sudan karakteriserades dock fortfarande av allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna, däribland mord, våldtäkt och andra former av sexuellt våld. Många platser var politiskt instabila och riskerade att drabbas av ytterligare konflikt och våld. Flyktingar och internflyktingar i läger och städer fick inte sina grundläggande behov tillgodosedda och utsattes för grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Det var fortfarande vanligt med straffrihet för brott mot de mänskliga rättigheterna, trots vissa internationella och regionala försök att åtala misstänkta förövare. Människorättsförsvarare, journalister och politiska motståndare fortsatte att utsättas för trakasserier, överfall och olagligt frihetsberövande för att de påtalat kränkningar av de mänskliga rättigheterna eller kritiserat sina regeringar.

Miljontals män, kvinnor och barn levde kvar i fattigdom och saknade rent vatten, bostäder, mat, utbildning och elementär hälsovård. Situationen förvärrades av en omfattande och systematisk korruption och av att regeringarna föreföll likgiltiga för att förse medborgarna med de mest grundläggande ekonomiska och sociala rättigheter. På många håll i regionen vräktes hundratusentals familjer med våld från sina hem, vilket ytterligare kränkte deras grundläggande mänskliga rättigheter.

Protokollet till Afrikanska stadgan om mänskliga rättigheter och folkens rättigheter rörande kvinnors rättigheter i Afrika (*the Protocol to the African Charter on Human and People's Rights on the Rights of Women in Africa*) trädde i kraft under året, men brotten mot kvinnors mänskliga rättigheter fortsatte, däribland kvinnlig könsstympning, våld i hemmet, våldtäkt, trafficking och sexuella övergrepp under krig. Det var ett framsteg på papperet snarare än i verkligheten.

En rad viktiga regionala initiativ började fungera i full skala, däribland Pan-afrikanska parlamentet (*the Pan-African Parliament*), Afrikanska unionens råd för fred och säkerhet (*the African Union, AU, Peace and Security Council*) och Afrikanska granskningsorganet (*the African Peer Review Mechanism*), men det var svårt att mäta deras samlade inflytande på respekten för de mänskliga rättigheterna. Afrikanska unionens församling gjorde fortsatta försök att ta upp problem med de mänskliga rättigheterna i regionen. Krisen för de mänskliga rättigheterna i Zimbabwe ledde dock inte till några kraftfulla

reaktioner, något som visade nödvändigheten av att AU är konsekvent när det gäller principerna för de mänskliga rättigheterna.

Väpnad konflikt

Regeringar och väpnade motståndsgupper kränkte fortfarande mänskliga rättigheter och internationell humanitär rätt i Tchad, DRK, Elfenbenskusten, Sudan (särskilt i Darfur) och norra Uganda, vilket ledde till mord, våldtäkt och annan tortyr, folkförflyttningar och andra allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna. I Darfur dödades och sårades civila av regeringstrupper, som tidvis luftbombade byar, och av regeringsstödda milisgrupper kända som Janjawid. Kvinnor våldtogs och en del fördes bort till sexuellt slaveri. Många hade flytt från strider och extrem fattigdom i södra Darfur och i andra delar av landet.

Den 19 år gamla konflikten i norra Uganda skördade fortfarande civila offer. Trots fredssamtal utökade Herrens motståndsansamling (*the Lord's Resistance Army*) sina attacker mot slutet av 2005, och en del oppositionella milismän fortsatte sina aktiviteter och drabbade stundtals samman. Över tre miljoner internflyktingar och 500 000 flyktingar väntades återvända till södra delen av landet.

I Burundi fortsatte strider under hela 2005 mellan en väpnad grupp, PALIPEHUTU-FNL, och regeringsstyrkor på landsbygden i provinsen Bujumbura och i Bubanza, trots att FN:s fredsstyrkor fanns där. Mer än 120 000 människor, de flesta kvinnor och barn, var fortfarande internflyktingar eller i exil i slutet av 2005.

Fredsprocessen i Elfenbenskusten gjorde inga framsteg beträffande demobiliseringen av cirka 50 000 stridande. Det främsta hindret tycktes vara bristande tillit mellan regeringen och ledarna för Nya styrkorna (*Forces Nouvelles*), en koalition av tidigare väpnade grupper. Barnsoldater användes av alla stridande parter i Elfenbenskusten och Demokratiska republiken Kongo.

I oktober förbjöd Eritrea flygningar med FN-helikoptrar och andra resor för FN:s övervakare, vilket innebar en ytterligare inskränkning av det multinationella FN-uppdraget i Etiopien och Eritrea, där en personal på 2 800 administrerade en buffertzons längs gränsen. Båda sidor hade återupprustat och placerat trupper nära gränsen i slutet av 2005. FN:s säkerhetsråd begärde att Etiopien skulle verkställa Internationella gränskommissionens (*the International Boundary Council*) dom beträffande

gränsområdena, i synnerhet beslutet att Eritrea tilldelats staden Badme, som var den tändande gnistan vid kriget 1998. Här gjordes emellertid inga framsteg under 2005.

Olaglig exploatering av naturresurser fortsatte i Demokratiska republiken Kongo, Liberia och Sudan. Före detta soldater i Liberia ockuperade gummiplantager och tappade gummi, eftersom de hävdade att det var enda sättet för dem att överleva. Enligt uppgift gjorde de sig skyldiga till mord, tortyr och våldtäkt, på civila.

I en del konflikter tog man uppmuntrande steg mot fred, som till exempel i Senegal. Där hade 2004 års fredsfördrag gjort slut på två decenniers strider i den sydliga Casamance-regionen, och det höll genom hela 2005.

Straffrihet och rättvisa

Trots omfattande och systematiska kränkningar av mänskliga rättigheter, däribland krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten, slapp de flesta av förövarna åtal. Även om förundersökningar påbörjades i några fall led rättssystemet i många länder fortfarande av systematisk korruption, resursbrist och otillräcklig utbildning för personalen. Trots uppmuntrande uttalanden i juridiska frågor från en del länder var framstegen små när det gällde att skapa fungerande system för att vid inhemska domstolar väcka åtal för krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten. AU tenderade att bagatellisera ansvarsfrågan vid genomförandet av sitt uppdrag.

I Senegal gjordes trots myndigheternas utfästelser ingenting för att avskaffa straffriheten för dem som begått människorättsbrott. I januari antog parlamentet en lag som gav amnesti för "politiskt motiverade" brott begångna mellan 1983 och 2004. Senegal reagerade negativt mot den utlämningsbegäran och den internationella arresteringsorder som utfärdats av en belgisk domare och som anklagade Tchads förre president Hissène Habré för allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna under sin regering 1982-90. Hissène Habré flyttade till Senegal efter att ha störtats 1990. I november förklarade sig appellationsdomstolen i Dakar "ej behörig" att avgöra om en utlämningsorder skulle utfärdas. Några dagar senare meddelade myndigheterna att AU borde ange vem som hade rätt att avgöra i fallet och förklarade att Hissène Habré skulle stanna i Senegal i väntan på AU:s beslut.

På internationell eller regional nivå vidtogs begränsade åtgärder för att avskaffa straffriheten. I januari rapporterade en undersökningskommission från FN att

krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten hade begåtts i Darfur, och att Sudans rättssystem varken kunde eller ville ta itu med situationen. I mars antog FN:s säkerhetsråd resolution 1593, varvid situationen i Darfur hänsköts till Internationella brottmålsdomstolen (ICC). Resolutionen krävde att Sudan och alla övriga parter i konflikten skulle samarbeta fullt ut med domstolen. Efter påtryckningar från USA infogade man dock en punkt som undantog medborgare i stater som inte var anslutna till ICC:s Rom-fördrag (med undantag av Sudan) från ICC:s domsrätt. ICC påbörjade undersökningar, men vid årets slut hade de inte beviljats tillträde till Sudan.

I januari kom det en formell begäran från Ugandas regering om att ICC skulle undersöka och väcka åtal för krigsförbrytelser och andra allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna under den väpnade konflikten i norra delen av landet. I oktober utfärdade ICC arresteringsorder för fem högre ledare i Herrens motståndsbataljoner, vilka anklagades för krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten begångna i Uganda sedan juli 2002.

Två år efter det att åklagaren i ICC meddelade att domstolen skulle granska de hundratusentals brott som begåtts i Demokratiska republiken Kongo sedan juli 2002, hade undersökningarna ännu inte resulterat i någon internationell arresteringsorder. Det verkade troligt att bara en handfull misstänkta förövare skulle åtalas, vilket underströk nödvändigheten av att regeringen i Demokratiska republiken Kongo vidtar heltäckande åtgärder för att reformera det nationella rättssystemet och få slut på straffriheten.

Liberias före detta president Charles Taylor åtnjöt fortsatt straffrihet i Nigeria trots internationella påtryckningar på Nigeria att överlämna honom till Specialdomstolen för Sierra Leone där han hade åtal att vänta för brott mot mänskligheten, krigsförbrytelser och andra allvarliga brott mot folkrätten. I juli kom ett offentligt uttalande från ledarna för länderna i Mano River-unionen dvs. Guinea, Liberia och Sierra Leone, som sade att en del av Charles Taylors aktiviteter i Nigeria bröt mot villkoren för hans asyl.

Rättegångarna mot framträdande misstänkta för folkmord fortsatte vid Internationella krigsförbrytartribunalen för Rwanda (ICTR) i Arusha, där det i slutet av 2005 fanns 60 fångar. Fem rättegångar mot sammanlagt 20 åtalade fortsatte från föregående år, och fem nya rättegångar mot sju åtalade började under 2005. Två fängelsedomar avkunnades: en på sex år och en på livstid. En misstänkt överlämnade sig till ICTR och överfördes senare till fängelse i Haag i väntan på åtal för folkmord, förberedelse till folkmord och medhjälp till folkmord. En annan misstänkt greps i Gabon. Han åtalades för

folkmord, förberedelse till folkmord, direkt och allmän uppvigling till folkmord och förföljelse som ett brott mot mänskligheten.

En rapport från Afrikanska kommissionen för mänskliga rättigheter och folkens rättigheter (*the African Commission on Human and Peoples' Rights*, ACHPR) om ett undersökningsuppdrag i Zimbabwe år 2002 offentliggjordes i februari 2005, och där konstaterade man att kränkningar av de mänskliga rättigheterna hade förekommit i Zimbabwe. ACHPR lämnade flera rekommendationer, men i slutet av året hade nästan ingenting gjorts för att förverkliga dem.

Ministrar och tjänstemän i Zimbabwes regering uttalade sig nedsättande om rapporten och om ACHPR. I december antog ACHPR en resolution om Zimbabwe, där man fördömde kränkningar av de mänskliga rättigheterna. ACHPR har dock inte offentliggjort rapporten från sitt uppdrag i Sudan i juli 2004.

Våld mot kvinnor

Kvinnor hade fortfarande bristfälligt skydd i lagar och praxis och fick utstå våld och diskriminering. De våldtogs och utsattes för andra former av sexuellt våld både av statstjänstemän och av partner, arbetsgivare och andra. Kvinnlig könsstympning och tvångsäktenskap var alltjämt norm i vissa befolkningsgrupper. I Kamerun uppgavs uppskattningsvis 20 procent av kvinnorna och barnen vara könsstympade, något som fortfarande var lagligt där. Strafflagen stadgade också fortfarande att en misstänkt våldtäktsman som gifter sig med offret slipper åtal, vilket i praktiken skyddar förövaren och ytterligare kränker offret.

Hundratusentals kvinnor beräknades ha blivit våldtagna av regeringstrupper och väpnade politiska grupper i strid. I östra delen av Demokratiska republiken Kongo våldtogs kvinnan ibland inför ögonen på sina barn, sin familj eller sina bygrannar. I en del fall blev flickan eller kvinnan mördad eller avsiktligt skadad. Bland dem som överlevt våldtäkten hade få tillgång till riktig medicinsk vård. I Togo har säkerhetsstyrkor och milisgrupper enligt uppgift våldtagit kvinnor som de misstänkte stödde oppositionen. För att stärka respekten för kvinnornas mänskliga rättigheter genomförde eller påbörjade några länder en lagstiftningsreform. I Ghana diskuterade det civila samhället en reformerad abortlagstiftning och bristen på lagar mot våldtäkt inom äktenskapet, och en del parlamentsledamöter förespråkade hårdare domar för våldtäkt och sexuellt våld mot kvinnor. I Liberia antogs en lag som gav en vidare definition av våldtäkt. Från början

fanns dock dödsstraff med som alternativ påföljd, trots att Liberia förbundit sig att avskaffa dödsstraffet. Parlamentet i Kenya gick med på att diskutera en föreslagen lag mot sexualförbrytelser och diskuterade ett utkast till en lag mot våldtäkt, som kvinnogrupper stod bakom. Enligt lagförslaget skulle definitionen av våldtäkt vidgas, och den som anklagades för att ha våldtagit en minderårig skulle förvägras frisläppande mot borgen.

I Nigeria lagstiftade en del stater mot våld mot kvinnor i hemmet, men den federala regeringen såg inte över diskriminerande lagar och ändrade heller inte landets lagar i enlighet med Protokoll till den afrikanska stadgan om mänskliga rättigheter och folkens rättigheter rörande kvinnors rättigheter i Afrika, vilket Nigeria ratificerat. Officiell statistik saknades, men man uppskattade exempelvis att i vissa grupper i Lagos drabbades nästan två tredjedelar av kvinnorna av våld i hemmet. Diskriminerande lagar och sedvänjor, avvisande attityder inom polisen och ett oåtkomligt rättssystem bidrog till att våld mot kvinnor var allmänt tolererat och ofta inte anmäldes.

Ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter

Många regeringar agerade på ett sätt som regelmässigt förvägrade människor rätten till tak över huvudet, mat, hälsovård och utbildning. I Zimbabwe vräktes hundratusentals personer med våld och deras hem förstördes som en del av Operation Murambatsvina (Återställ ordningen). Samtidigt rådde svår matbrist. Regeringen saboterade gång på gång biståndsarbetet i frivilligorganisationer (NGO) och FN-organ, däribland försök att ge de hemlösa tak över huvudet.

I Nigeria förlorade tusentals människor sina hem, utan lagliga förfaranden och utan att få kompensation eller ersättningsbostäder.

I Niger förvärrades en svår matbrist genom år av torka och genom att den värsta invasionen av ökengräshoppor på mer än tio år utplånade mycket av landets spannmålsproduktion. FN beräknade att mer än en fjärdedel av Nigers befolkning riskerade att svälta ihjäl. Hungersnöden fick en dominoeffekt på grannstaterna Benin, Burkina Faso, Mali och Nigeria, som alla upplevde höjda priser eller brist på mat. Trots varningar för hotande svält kom inget snabbt gensvar från internationella givare. I Moambique behövde mer än 800 000 människor hjälp med mat till följd av långvarig torka.

Höga dödssiffror i aids-relaterade sjukdomar påverkade allvarligt den ekonomiska och sociala utvecklingen i många länder i regionen. Södra Afrika hade fortfarande den högsta förekomsten av hiv i världen och dålig tillgång till vård och behandling. Swaziland hade världens högsta frekvens med 42,6 procent, och mer än tre fjärdedelar av dem som behövde bromsmediciner saknade fortfarande sådana. I Sydafrika avslöjade nya siffror att det fanns omkring 6 miljoner hiv-smittade år 2004 och att mindre än 20 procent av dem fick bromsmediciner. I Moçambique saknade uppskattningsvis 200 000 människor tillgång till bromsmediciner och annan behandling mot hiv-infektioner.

Dödsstraffet

I Burundi, Demokratiska republiken Kongo, Guinea, Kamerun, Liberia, Nigeria, Somaliland, Tanzania, Uganda och Zambia fanns det alltså dödsdömda fångar.

I Uganda frigav högsta domstolen i Kakamega fyra personer som suttit i dödscell sedan 1995 efter en framgångsrik överklagan av deras dödsstraff. En viktig milstolpe var att författningsdomstolen i Uganda beslöt avskaffa lagar som föreskriver obligatoriskt dödsstraff. Justitiekanslern överklagade beslutet.

I Demokratiska republiken Kongo väcktes frågan om avskaffande av dödsstraffet på nytt under parlamentsdebatter om den nya konstitutionen. Ett tidigt utkast till konstitution föreslog ett avskaffande, men en majoritet i senaten och nationalförsamlingen förkastade förändringen.

Människorättsförsvare

I hela regionen förblev regeringar fientligt inställda till människorättsförsvare, och många trakasserades, häktades eller internerades godtyckligt och överfölls.

I Demokratiska republiken Kongo sköt tre beväpnade män ned Pascal Kabungulu, verkställande sekreterare i människorättsorganisationen *Heirs of Justice* (Rättvisans arvingar), i juli vid hans hem i Bukavu, Sydkivu. En officiell undersökningskommission meddelade inte vad de funnit, och inga förövare hade ställts till svars i slutet av 2005. I Zimbabwe trakasserades och hotades staten många frivilligorganisationer och människorättsförsvare. I Rwanda ledde rädslan för förföljelse och godtyckliga gripanden till att flera civila medborgare, däribland personal i människorättsorganisationer, flydde från landet. En del tidigare frispråkiga människorättsaktivister skrämdes till tystnad.

I Sudan inledde regeringen domstolsförfarande mot en av de ledande människorättsgrupperna, Sudans organisation mot tortyr (*the Sudan Organisation Against Torture*), tydligen för att försöka tysta den. Medlemmarna riskerade över fem år i fängelse. Den framstående människorättsaktivisten Mudawi Ibrahim blev godtyckligt gripen och kvarhållen i häkte utan att åtalas, och han tilläts inte ens lämna Sudan för att resa till Irland och motta en utmärkelse för sitt arbete för de mänskliga rättigheterna. Han blev senare frigiven.

I Somalia dödades Abdulqadir Yahya Ali, chef för Centrum för forskning och dialog, (*the Centre for Research and Dialogue*) av oidentifierade lönnmördare i Mogadishu i juli.

I Togo förhindrade en grupp ungdomar med anknytning till regeringspartiet en presskonferens med Togos människorättsförbund (*the Togolese Human Rights League*). I Angola var Luís Araújo fängslad under kortare perioder i juni och november. Han var samordnare i SOS-Habitat, en frivilligorganisation som ordnar bostäder, och hade agerat för att förhindra tvångsavhysningar. Myndigheterna i Kamerun fortsatte att fängsla journalister med stöd av lagar mot straffbart skymfande, till synes av politiska skäl.

I Ekvatorialguinea blev advokaten och människorättsförsvaren Fabián Nsué Nguema, en före detta samvetsfånge, anklagad för tjänstefel och godtyckligt utesluten ur advokatsamfundet på ett år.

Många samvetsfångar i Eritrea satt alltjämt i isoleringshäkte på obestämd tid, utan rannsakan och dom, och det förekom tortyr och misshandel. En ny lag i maj inskränkte kraftigt frivilligorganisationernas möjligheter. Människorättsförsvare och samvetsfångar satt fängslade även i Etiopien. I Mauretanien däremot blev flera frivilligorganisationer officiellt erkända för första gången.

Europa/Centralasien

Direkta attacker mot civila bland annat i Ryssland, Turkiet och Storbritannien ledde till många dödsfall och skador. Regeringar fortsatte att kränka de mänskliga rättigheterna. Under åberopande av säkerhetsskäl genomförde de åtgärder som underminerade det universella och absoluta förbudet mot tortyr och annan misshandel.

Arvet från föregående konflikter, även straffrihet för brott som begåtts under konflikterna, kvarstod. Cypren var fortfarande en delad ö och inga betydande framsteg gjordes för att lösa problemet med icke internationellt erkända folkgrupper som bodde inom gränserna för Azerbajdzjan, Georgien och Moldavien. Ändå stod dessa folkgrupper utanför ovannämnda staters faktiska kontroll. Dock togs vissa steg för att inleda diskussioner om Kosovos slutliga status.

Många länder inom regionen utgjorde en magnet för dem som sökte fly från fattigdom, våld och förföljelse. Det faktum att asylrätten i princip är en människorättsfråga har nästan gått förlorat inför det politiska tryck som ligger bakom försöken att hindra olaglig invandring och att prioritera säkerhetsaspekter. Trots internationella åtaganden fängslades asylsökande olagligt. Man genomförde dessutom regelvidriga avvisningar, även till länder där de asylsökande riskerade ytterligare kränkningar av sina mänskliga rättigheter. Asylsökande, migranter och minoriteter fanns alltjämt bland de människor inom regionen vilka mötte rasism och diskriminering.

Samtidigt som processen om en utvidgning av EU fortsatte att uppmuntra till framsteg för de mänskliga rättigheterna i en del länder, uppstod det en minimalistisk attityd till människorättsfrågornas inom EU. Arbetet med förslaget till ny EU-författning, som även innehöll Stadgan för grundläggande rättigheter stannade upp när det förkastades av två medlemsstater. EU:s förslag till en ny instans för grundläggande rättigheter kunde ha blivit ett betydelsefullt steg framåt för att övervinna trögheten och iakttäta respekten för de mänskliga rättigheterna inom EU:s gränser, men EU uppvisade ett begränsat och ad hoc mönster i sin hantering av de mänskliga rättigheterna – med övergrepp av medlemsstater som i allmänhet inte ledde till prövning i en annan instans.

Säkerhet och mänskliga rättigheter

Säkerheten överskuggade alltjämt de grundläggande mänskliga rättigheterna, något som skadade båda frågorna. I Storbritannien genomfördes nya åtgärder, uppenbarligen för att motverka terrorismen, trots att landet redan hade de hårdaste antiterrorlagarna i regionen. I slutet av året pågick förhandlingar om att anta förordningar som skulle underminera yttrandefriheten, föreningsfriheten och den medborgerliga rättigheten till en korrekt rättegång. Terrorismstänkta, som tidigare hållits fängslade utan åtal och dom på grundval av hemliga underrättelser som de alltså varken kunde få reda på eller motbevisa, sattes under stränga kontrollorder sedan deras fängslande år 2004 förklarats strida mot deras mänskliga rättigheter. De flesta blev senare fängslade på nytt av immigrationsmyndigheter och avvaktade utvisning av nationella säkerhetsskäl. Tillståndet försämrades för många av männen och deras familjer, både fysiskt och psykiskt, till följd av de prövningar de fick utstå.

Storbritannien fortsatte även att kringgå det universella och absoluta förbudet mot tortyr genom att försöka deportera människor som ansågs misstänkta för terrorism. Dessa skulle sändas till länder som var okända för att använda tortyr och misshandel. Myndigheterna stödde sig på otillförlitliga och ineffektiva diplomatiska försäkringar, som skrivits in i överenskommelser (*Memorandums of Understanding*) med länder som hade ett dokumenterat förflutet i fråga om tortyr. I december tog Storbritanniens högsta

domstol ett historiskt beslut, som stadgade att det var absolut oacceptabelt att vid rättegångar som bevis använde information som framtvingsats genom tortyr. Men tidigare under året hade en tysk domstol avgjort att information, som eventuellt framtvingsats under tortyr, kunde godtas vid rättegångar. I Frankrike förberedde man en antiterroristlag som tillät längre tid i isolering, vilket skulle avlägsna skyddet mot tortyr och misshandel.

Avslöjanden i slutet av året pekade på att ett antal europeiska stater för USA:s räkning var inblandade i hemliga överföringar av individer till länder där tortyr var vanligt (renditions). De kunde också föras till fängelser på amerikanska baser och på hemliga orter över hela världen. Både Europarådet och Europaparlamentet inledde undersökningar av anklagelser om att CIA (*Central Intelligence Agency*) skulle ha hemliga fångläger i Europa och om att de CIA-plan som flög in och ut ur europeiskt luftrum hade använts för att bortföra fångar och genomföra olagliga överföringar av dem.

I Uzbekistan svarade myndigheterna med brutala medel då en grupp väpnade män i maj intog flera byggnader i staden Andizjan. Vittnen uppgav att hundratals människor dödades när säkerhetsstyrkor urskillningslöst och utan varning sköt mot en övervägande obevapnad och fredlig folkmassa av demonstranter, bland vilka det även fanns barn. I Turkiet noterades en oroande utveckling mot en bakgrund av tilltagande våld mellan säkerhetsstyrkor och det väpnade motståndet, det kurdiska arbetarpartiet PKK. Det rapporterades om direkt officiell inblandning när man i november bombade en bokhandel i Ömdinidistriktet i Hakkâri då en man dödades.

Flyktingar, asylsökande och migranter

Det fanns ett genomgående mönster av kränkningar av de mänskliga rättigheterna som hörde samman med att stater hindrade, fängslade och avvisade utländska medborgare, även sådana som sökte internationellt skydd. Minst 13 människor dödades när de från Marocko försökte komma in i de spanska enklaverna Ceuta och Melilla. Det anses vara ett resultat av att spanska och marockanska poliser använde omåttligt och dödligt våld då de försökte hindra människor i deras försök att söka asyl.

Män kvinnor och barn mötte fortfarande hinder i asylprocessen. I Grekland, Italien, Spanien och Storbritannien blev några olagligt fängslade och andra vägrades nödvändig vägledning och juridisk hjälp. Många blev olagligt avvisade innan deras ansökan behandlats. Så skedde även i Cypern, Grekland, Italien, Kazakstan, Malta, Ryssland och Spanien. En del sändes till länder där de riskerade kränkningar av sina mänskliga rättigheter. Det faktum att detta även förekom i EU:s medlemsstater illustrerar EU:s underlåtenhet att medge att man stod inför en kris ifråga om skydd snarare än i fråga om asyl. På annat håll uppstod starkt tryck på Kirgizistan att uppfylla kravet om skydd för dem som flytt från Andizjan efter händelserna i Uzbekistan.

Rasism och diskriminering

Pågående rasism, diskriminering och intolerans var ofta baserad på identitet. I många länder i regionen hörde judar och muslimer till dem som utsattes för hatbrott av individer och organisationer.

I Ryssland förekom hundratals rasmotiverade fysiska överfall; åtminstone 28 av dem ledde till döden. I oktober ställde invandrare, franska medborgare av nordafrikanskt ursprung och från länder söder om Sahara till med upplopp i städer över hela Frankrike efter att två pojkar dött under tvivelaktiga omständigheter. Upprorsmakarna hade uppenbarligen blivit uppretade av diskriminering i arbetet och inom andra områden och av polisens rasistiska och aggressiva uppträdande. Undantagstillstånd proklamerades.

Över hela regionen var romerna fortfarande allvarligt missgynnade på viktiga områden av det offentliga och privata livet. Det handlade till exempel om bostäder, arbete, utbildning och hälsovård.

I några av länderna i f.d. Jugoslavien utgjorde fortfarande diskriminering av etniska orsaker, när det gällde arbete och bostäder, ett hinder för varaktig och värdig återkomst för många människor som flytt från kriget.

Andra blev diskriminerade när det gällde frågor om legal status. Meskhetianerna i Krasnodarområdet i Ryssland nekades fortfarande erkännande av sitt medborgarskap av etniska skäl och var alltså uteslutna från en lång rad grundläggande rättigheter. I Grekland nekade myndigheterna att utfärda nya medborgarskapshandlingar till medlemmar av den muslimska befolkningen i västra Trakien, vilket för de berörda innebar att de inte fick tillgång till statliga förmåner och institutioner. I Slovenien väntade tusentals människor som 1992 olagligen "raderats" från registret över stadigvarande invånare, huvudsakligen människor från andra delar av Jugoslaviska republiker (många av dem romer), fortfarande på att få sin status ordnad. Som resultat av "raderingen" nekades många att få full tillgång till sina ekonomiska och sociala rättigheter.

I Lettland, Polen och Rumänien rådde en atmosfär av intolerans mot homosexuella, bisexuella och transpersoner (HBT). Där förekom att lokala myndigheter aktivt saboterade offentliga evenemang som organiserats av HBT-grupper och att högt uppsatta politiker öppet använde homofobiska uttryck. I Spanien och Storbritannien erkändes emellertid partnerskap för samkönade par.

Våld mot kvinnor

Våld i hemmet mot kvinnor och flickor förblev mycket vanligt i hela regionen, i alla åldrar och socialgrupper. Några försök att angripa detta gjordes i Turkiet och Spanien. Bestämmelser i den nya turkiska strafflagen erbjöd utökad skydd för kvinnor mot våld inom familjen och specialdomstolar inrättades i Spanien för kvinnliga offer för våld i hemmet. Men de spanska lagarna – liksom i andra länder – ansåg fortfarande att offret – inte staten – skulle inge formellt klagomål eller ta initiativ att organisera skydd.

Andra luckor i det legala skyddet var avsaknad av speciella straffbestämmelser mot våld i hemmet i till exempel Albanien och Ryssland. Initiativ att öppna ett skyddat boende, att ordna en hjälptelefonlinje eller annan service togs alltför ofta bara av enskilda personer eller frivilligorganisationer som kämpade med otillräckliga resurser. I Moskva med tio miljoner invånare, hade fortfarande inte ett enda skyddat boende för kvinnor som blev offer för våld.

Fattigdom, brist på utbildning, familjeupplösning och kriminella nätverk bidrog till det bestående problemet med människohandel som bland annat ledde till att kvinnor och flickor tvingades till prostitution. Skydd för de utsatta och åtal mot förövarna hindrades av underlåtenhet att ge dem en automatisk rätt till skydd och hjälp, av brist på eller dåligt legalt skydd för vittnen, av underlåtenhet att straffbelägga inhemsk trafficking och av hot om och rädsla för repressalier. Ett möjligen positivt steg var att Europarådets konvention om åtgärder mot människohandel (*Concil of Europe's Convention on Action against Trafficking in Human Beings*) låg färdig för underskrift i maj.

Straffrihet och övergrepp begångna av tjänstemän

Tortyr och misshandel, som ofta var rasrelaterad, rapporterades över hela regionen. Offer beskrev en hel katalog av kränkningar till exempel att bli slagen, avklädd naken och hotad till livet, att undanhållas mat, vatten och sömn, att få plastpåsar trädde över

huvudet eller hot riktade mot familjen. Enligt rapporter dog fångar i några fall till följd av sådana kränkningar eller övervåld, t. ex. i Bulgarien, Ryssland och Spanien.

Trots att viss positiv utveckling förekom, till exempel i Georgien och Ukraina, där steg togs av nya administrationer för att ta itu med tortyr och misshandel, fanns fortfarande hinder i dessa och andra länder för att utradera sådana brott. Bland hindren fanns till exempel polisens mörkläggning, offrens rädsla för hämndaktioner, svårigheter att snabbt få advokat och avsaknad av ett effektivt, tillräckligt resursstarkt och oberoende system för att utreda klagomål. Underlåtenhet att bedriva snabba, grundliga och opartiska utredningar ledde till ett dominerande klimat av straffrihet i Turkiet, Uzbekistan och i andra länder i regionen. I Ryssland var straffrihet fortfarande normen när det gällde allvarliga människorättsbrott i samband med konflikten i Tjetjenien.

I många länder var fängelseförhållandena omänskliga och förnedrande. Detsamma gällde fångläger för asylsökande och illegala migranter.

Intensiva internationella påtryckningar på vissa länder på västra Balkan åstadkom i början av året ett förbättrat samarbete med Internationella krigsförbrytartribunalen för f.d. Jugoslavien. Ett antal personer som misstänktes för brott, däribland krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten, infångades eller gav upp, till synes frivilligt. Bland dem var f.d. generalen i kroatiska armén Ante Gotovina, men andra misstänkta lyckades fortfarande hålla sig undan gripande. Otillfredsställande samarbete med tribunalen jämte otillräckliga ansträngningar av inhemska domstolar var alltjämt ett hinder för rättvisa.

Dödsstraffet

Ytterligare framsteg gjordes för totalt avskaffande av dödsstraffet i regionen. Lagändringar i Moldavien tog bort de sista bestämmelserna om dödsstraff från konstitutionen. Liknande förslag till ändringar i konstitutionen föreslogs i Kirgizistan.

Uzbekistan tillkännagav att dödsstraffet skulle avskaffas från och med 2008, men det var en klen tröst för alla dem som redan var dödsdömda. Många människor antogs ha dömts till döden och avrättats under 2005 i ett rättssystem genomsyrat av korruption och som konsekvent underlät att utreda anklagelser om tortyr. Släktingar som plågades av ovisshet fick inte veta i förväg när avrättningarna skulle äga rum, fick inte ta hand om sina avrättade släktingars kroppar och fick inte veta var de begravdes. Uzbekistan trotsade också sina internationella legala åtaganden genom att avrätta åtminstone en person vars fall behandlades av FN:s människorättskommitté. Man hade och till och med vid ett tillfälle försäkrat kommittén att mannen fortfarande levde när dödsbeviset visade att han hade avrättats tre veckor tidigare. Vitryssland och Uzbekistan förblev regionens sista bödlar.

Förtryck av olik tänkande

Civila, politiska och religiösa olik tänkande blev fortfarande brutalt förtryckta i Vitryssland, Turkmenistan och Uzbekistan. I Uzbekistan var inslag av hot, slag och fängslanden vanliga i samband med statens försök att stoppa alternativa rapporter om de många dödsfallen i Andizjan. Även vittnen, demonstranter, journalister och människorättsförsvarare var utsatta. I Vitryssland sattes oppositionella aktivister i fängelse på falska brottsanklagelser. I Turkmenistan fanns politiska dissidenter och medlemmar i grupper av religiösa minoriteter bland dem som trakasserades, godtyckligt fängslades och torterades.

I Ryssland intensifierades atmosfären av fientlighet mot människorättsförsvarare och några personer förföljdes för att de utövat sin rätt till yttrandefrihet. En ny lag, som

rörde frivilligorganisationerna, krävde strängare registreringsbestämmelser och ökad statlig granskning, vilket hotade att ytterligare äventyra det civila samhällets oberoende.

I Serbien var ökande attacker av enskilda personer mot människorättsförsvarare, med statens tysta stöd, en kvarleva från perioden under den förre presidenten Slobodan Milosevic. I Turkiet var en lång rad åsikter som uttryckte kritik mot staten fortfarande kriminaliserade. Författare, publicister, människorättsförsvarare och akademiker befann sig bland dem som åtalades enligt en lag som bestraffade "nedsvärtning" av turkiskhet, staten och dess institutioner,

Trots trakasserier och gripanden förblev emellertid människorättsförsvararna i regionen beslutsamma att fortsätta sitt arbete och inspirerade därmed andra att förena sig med dem i en strävan mot bestående förändring och respekt för allas mänskliga rättigheter.

Mellanöstern/Nordafrika

Vid första anblicken verkade det mönster av omfattande övergrepp, som länge karakteriserat bilden av de mänskliga rättigheterna i området, lika fast rotat 2005 som under tidigare år. Detta i synnerhet om man ser på det förfärande antal offer för övergrepp som alla parter gjort sig skyldiga till i Irakkonflikten, de ständiga striderna mellan israeler och palestinier samt de uttalanden som Irans nye president gjort. Onekligen framträder en dyster bild.

Trots detta och trots de alltjämt pågående allvarliga övergreppen inom regionen fanns det en del tecken som tyder på att 2005 kan komma att ses som den tid då några av de gamla tvärsäkra uttalandena började framstå som mindre tvärsäkra och nya krafter framträdde. Sprickor började uppstå i den mur av straffrihet bakom vilken så många förövare av tortyr, politiska mord och andra övergrepp länge hade varit skyddade. Iraks förre president Saddam Hussein åtalades för brott i anslutning till avrättningen av bybor under 1982, och FN:s säkerhetsråd stod bakom en undersökning av högre syrianska och libanesiska ämbetsmän som var inblandade i mordet 2005 på den libanesiska premiärministern Rafiq al-Hariri.

I Marocko inrättades arabvärldens första sanningskommission som kastade nytt ljus över de allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna som pågått i mer än 40 år, något som gav erkännanden och skadestånd – om också inte rättvisa – för åtminstone några av offren. I Libyen meddelade myndigheterna att man inlett en försenad undersökning av dödandet och "försvinnanden" av hundratals fångar vid Abu Selim-fängelset i Tripoli 1996.

I Kuwait fick kvinnor slutligen rösträtt efter att så länge diskriminerats i både lag och praktik, slutligen rösträtt. I länder som Algeriet och Marocko stärktes kvinnornas rättigheter. Till och med i Saudiarabien flammade debatten upp då kvinnor utslöts från att delta i landets första kommunala val någonsin och ett växande tryck för förändring uppstod.

Tiden får utvisa om detta är de första tecknen på en äkta – om än sen – förändring, eller bara enstaka händelser som går mot strömmen. En annan lovande utveckling var emellertid uppkomsten av alltmer aktiva och talföra grupper av aktivister inom människorättsrörelsen. Internet och satellit-TV har alltmer vidgat möjligheterna till information och tankeutbyte och människorättsaktivister kan oinskränkt verka både inom

och utom nationella gränser och sin egen region. De vinner i styrka och solidaritet genom de regionala och globala allianser som de medverkar i.

Året som gått medförde emellertid också förtryck och elände för allt för många människor inom regionen, då deras mänskliga rättigheter kränktes eller förvägrades dem. Vissa drabbades på grund av sina politiska åsikter, åter andra för sin religion eller sin etniska bakgrund, andra drabbades för sin sexuella läggning. Inom hela regionen utsattes kvinnorna i varierande grad för könsrelaterad diskriminering och våld. Ett oräkneligt antal fick inte sina ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter till fullo tillgodosedda.

Konflikter, våld och brott mot folkrätten

Fortsatt väpnad konflikt och andra former av politiskt våld var bakgrunden till de brott mot mänskligheten som begicks av flera parter under Irakkonflikten. Tusentals barn och vuxna civila dödades eller skadades under den pågående konflikten – många föll offer för självmordsbombare från militanta grupper som valde civila offer. Andra civila irakier och även utlänningar fördes bort som gisslan; somliga släpptes och andra dödades. Bland de multinationella USA-ledda trupperna och de irakiska regeringsstyrkorna förekom omfattande övergrepp, bland annat tortyr och olagligt dödande av civila. Likaså kvarhölls tusentals misstänkta godtyckligt utan att få tillgång till en rättslig process. I november spred sig Irakkonflikten till Jordanien då självmordsbombare, uppenbarligen kopplade till Irak, angrep tre hotell i huvudstaden Amman och dödade 60 människor och skadade många andra. I Egypten exploderade bomber riktade mot civila i Kairo i april, likaså i Sharm el-Shejk i juli. 90 människor dödades och minst 100 skadades.

Det kom nya bevis på att de mänskliga rättigheterna blivit kränkta av regeringar och säkerhetstjänster i regionen Mellanöstern/Nordafrika, USA och andra västländer i nära samband med "kriget mot terrorismen". Amnesty intervjuade fängslade personer i Jemen som sade att de hållits kortvarigt fängslade och torterade i Jordanien och sedan i många månader hållits i hemliga försvarscentra under amerikansk kontroll utan att få veta var de befann sig. De flögs därefter till Jemen. De jemenitiska myndigheterna sade till Amnesty att de kvarhölls på order av USA:s regering.

Det kom alltmer information som tydde på att personer, som av USA misstänktes för terrorism, i hemlighet och med tvång hade överförts till länder som Egypten, Marocko, Jordanien och Syrien för förhör. Högt uppsatta USA-tjänstemän fortsatte att deklarerat att

den amerikanska administrationen var emot tortyr trots att misstänkta personer alltså överlämnades till länder vars säkerhetstjänster hade ett långt förflutet av straffrihet vid tortyr av fångar. Varken USA eller något av de berörda länderna avslöjade fångarnas antal och identitet, inte heller var de förvarades.

Som ett ytterligare tecken på nära samarbete undertecknade tre länder – Libanon, Libyen och Jordanien – en överenskommelse med Storbritannien enligt vilken de gick med på att ta emot personer som brittiska myndigheter uppgav vara terrorismisstänkta och som Storbritannien ville utvisa medtvång. Enligt dessa ålades de tre länderna att lämna särskilda garantier att ingen, som överförs enligt dessa avtal, skulle torteras eller behandlas omänskligt, detta då man visste att dessa länder tidigare inte respekterat de avtal som de enligt folkrätten förbundit sig att följa.

Flera länder åberopade "kriget mot terrorismen" för att rättfärdiga långvariga undantagstillstånd eller för att, som till exempel Egypten, under sken av att skydda sin nationella säkerhet införa nya lagar som hotade respekten för de mänskliga rättigheterna skenbart för att skydda sin nationella säkerhet. Så skedde i Bahrain. En stor mängd åtal väcktes och terrorrelaterade anklagelser förekom i länder som Algeriet, Egypten, Jordanien, Marocko och Tunisien. I många fall ställdes de åtalade inför vanliga domstolar eller specialdomstolar vars förfaranden inte på långt när uppfyllde internationell standard för korrekta rättegångar. Några framförde klagomål över att de utsatts för tortyr och misshandel under tiden i förundersökningshäkte och tvingats bekänna. Domstolarna satte emellertid sällan tilltro till dessa klagomål eller beordrade undersökningar.

Straffrihet, rättvisa och ansvarsutkrävande

Med få undantag kunde de som kränkt de mänskliga rättigheterna fortsätta att åtnjuta straffrihet eftersom regeringarna underlät att utkräva ansvar och se till att offren fick rättvisa. I många länder inom regionen gavs säkerhetstjänsten och underrättelseverksamheten fria händer att under långa perioder hålla misstänkta i häkte, ofta isolera dem och underlåta att åtala dem. De misstänkta utsattes för risk att torteras och misshandlas då förövarna var förvissade om att de hade myndigheternas medgivande och inte behövde frukta att domstolarna skulle lägga sig i. I Syrien torterades misstänkta ofta i förundersökningshäkte. I Egypten, Iran och Tunisien framförde de åtalade ofta klagomål om tortyr när de till slut ställdes inför domstol, endast för att domstolarna utan vidare skulle avfärda beskyllningarna utan undersökning.

Problemet förvärrades genom det fortsatta inrättandet av särskilda domstolar, även militärdomstolar, med befogenhet att rannsaka civila. I Egypten och Syrien bibehölls sådana domstolar under långa perioder av undantagstillstånd. Specialdomstolar användes också för att rannsaka och döma politiskt misstänkta i Libanon och Oman. I Libyen avskaffade den allmänna folk kongressen folkdomstolen, en ökad specialdomstol som tidigare hade dömt många oppositionella regeringskritiker till långa fängelsestraff eller döden. Trots detta kan man inte hävda att det fanns något oberoende rättsväsen vare sig i Libyen eller i de flesta av regionens länder. Detta gällde särskilt i mål där man anlade politiska eller säkerhetsmässiga aspekter.

I stor utsträckning opererade polis och säkerhetstjänst bakom en sköld av straffrihet när de använde övervåld, orsakade dödsfall och skador; i Iran eller Jemen, där offren ofta tillhörde etniska minoriteter; i Egypten och Marocko där det fanns många flyktingar och invandrare; eller på Västbanken och i Gaza, där palestinska barn hörde till dem som utan påföljd dödades av israeliska soldater. I Irak använde både USA och andra utländska trupper liksom inhemska regeringsstyrkor omåttligt våld utan påföljder.

I Israel, på Västbanken och i Gaza dödade israeliska soldater och palestinska väpnade grupper alltjämt civila, dock något färre än tidigare. Medan Israel använde en rad juridiska och även olagliga metoder för att straffa palestinier individuellt och kollektivt för mord av israeler, fick palestinska offer ingen rättvisa eller upprättelse. Straffrihet var alltjämt regel för israeliska soldater som olagligt dödade och misshandlade palestinier. I juli införde Israel en ny lag som förvägrade palestinier rätten att kräva kompensation för dödsfall, skador eller förstörelse som orsakats av israeliska soldater. Den palestinska myndigheten underlät också att ingripa mot väpnade palestinska grupper som gjorde sig skyldiga till olagligt dödande och, bortförande av människor allt under tilltagande laglöshet.

Frågan om straffrihet för tidigare allvarliga övergrepp aktualiserades under året. I Algeriet höll regeringen en folkomröstning för att få stöd för sitt förslag om förlängd amnesti för dem som gjort sig skyldiga till de tusentals politiska mord och "försvinnanden" och den omfattande tortyr som i så hög grad varit betecknande för den interna konflikt som rasade i landet sedan början på 1990-talet.

I grannlandet Marocko tillsatte emellertid kung Mohamed VI en kommission för rättvisa och försoning som slutförde sina undersökningar av de "försvinnanden" och andra

övergrepp som pågått mellan 1956 och 1999. I slutet av året kunde den lämna in sin slutrapport. Trots att reglerna kategoriskt uteslöt varje identifikation av individuella förövare, representerade kommissionen ett unikt initiativ inom regionen, vilket sannolikt både kunde klargöra ett antal tidigare fall av övergrepp och samtidigt ge ett officiellt erkännande av och ekonomisk kompensation för en del av det lidande som offren och deras släktingar hade utsatts för. Marockos oberoende människorättsorganisation organiserade samtidigt sina egna informella offentliga förhör under vilka en del offer namngav individer som de höll ansvariga för våldshandlingar vilka tidigare begåtts mot dem.

I Irak vägrades alltjämt rättvisa för otaliga offer för övergrepp. Dock ställdes den förre presidenten Saddam Hussein slutligen inför rätta för att ta sitt ansvar för en del av de brott som begåtts, då han satt vid makten. Det var brott vars enorma omfattning uppdagades vid upptäckten av massgravar under 2003. Han åtalades endast för ett av de många fall av dödande som regeringen ansågs ansvarig för. Det återstod att se om han skulle få en korrekt rättegång. Början av förhandlingarna ingav inte förtroende. Ändå var det ett genombrott att en tidigare så mäktig ledare tvingades att svara inför några av sina offer i en region, där straffriheten så länge varit allena rådande.

I grannlandet Syrien uppstod ett hårt tryck mot regeringsmedlemmar när en FN-ledd undersökning gjorde dem, tillsammans med libanesiska politiska ledare och säkerhetsmän, delaktiga i bombdådet i februari, som dödade den förre libanesiske premiärministern Rafiq al-Hariri och 22 andra i Beirut. Dock gjordes i princip ingenting för att undersöka mordet och "försvinnandena" av tusentals syriska och libanesiska medborgare under tidigare år.

Flyktingar och invandrare

De flesta länderna saknade lagstiftning för skydd av flyktingar och asylsökande. Bara sju – Algeriet, Egypten, Iran, Israel, Marocko, Tunisien och Jemen hade undertecknat FN:s flyktingkonvention och dess protokoll. Mångåriga flyktingsamhällen inom regionen möttes alltjämt av diskriminering och värdländernas regeringar förvägrade dem mänskliga rättigheter. Palestinska flyktingar i Libanon var utestängda från arbete inom vissa områden. Trots att en viss lindring av restriktionerna kunde märkas under året mötte flyktingarna begränsningar som allvarligt påverkade deras rätt till utbildning och ordentliga bostäder. Trots Israels tillbakadragande från Gaza försämrades palestinska flyktingars situation alltmer då israeliska myndigheter beslagtogs mark, rev hus, stängde

vägar och införde kontroller av palestiniernas rörlighet. En annan faktor var den tilltagande laglöshet som uppstod på grund av rivalitet mellan palestinska väpnade grupper

I Egypten nådde oroligheterna sin kulmen då sudanesiska flyktingar och invandrare efter en tre månader lång demonstration sökte förbättrade livsvillkor och skydd för att slippa återvända till Sudan och kunna bosätta sig i tredje land. Polisen använde våld för att skingra demonstranterna. Minst 27 människor dödades och andra skadades.

Europas restriktiva invandrarpolitik bidrog till de svårigheter som flera nordafrikanska länder mötte då de sökte hindra flyktingar och migranter från sydligare länder att korsa gränserna för att komma över till Sydeuropa. De spanska enklaverna Ceuta och Melilla utsattes för särskilt hårt tryck. Mellan augusti och oktober använde spansk och marockansk polis omåttligt våld mot människor, de flesta från Västafrika, som försökte nå spanskt territorium genom att klättra över gränshindren. Minst 13 människor dödades. Många andra infångades av marockansk polis, fördes till avlägsna ökenområden vid gränsen till Algeriet och dumpades utan tillgång till vatten eller skydd. Efter omfattande publicitet och fördömanden lovade båda regeringarna att undersöka morderna, men i slutet av 2005 hade inga regeringstjänstemän blivit åtalade eller bestraffade .

Kvinnors rättigheter

Trots att det förekom allt fler tecken på en förändring, utsattes kvinnor inom hela regionen alltjämt för både laglig och olaglig diskriminering.

I Kuwait fick kvinnor för första gången rösträtt i landets nationella val. I Marocko meddelade Kung Mohamed VI att barn i äktenskap där mannen var av utländsk börd skulle få medborgarskap och att en diskriminerande lag som starkt begränsade dessa möjligheter skulle reformeras. Även i Algeriet gjordes förbättringar i familjelagstiftningen vilka avlägsnade en del av diskrimineringen. Förändringarna var dock inte tillräckligt stora för att ge kvinnor samma status som män.

Att sådana förändringar representerade ett genombrott sade mycket om hur mycket längre man måste gå innan kvinnor i verkligheten skall uppnå samma status som män inom regionen. Våld mot kvinnor och inom familjen förblev omfattande och regeringars och myndigheters åtgärder var otillräckliga. I Irak, där den växande religiösa sektoriseringen hotade att skapa ett politiskt sammanbrott ökade risken för våld mot kvinnor när det gällde klädedräkt och uppförande.

Ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter

Många samhällen förvägrade eller förhindrade människor från tillgång till grundläggande ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Marginaliserade grupper var särskilt sårbara, t.ex. beduinerna i Israel, palestinska flyktingar i Libanon, medlemmar av etniska och religiösa minoriteter i Iran och invandrare, i synnerhet kvinnliga gästarbetare i Gulfstaterna och Libanon. För palestinierna på den ockuperade Västbanken och Gaza gjorde israelisk politik och kontroller livet särskilt svårt. Palestinierna lämnades utan skydd då deras hus revs, utan levebröd när deras mark beslagtogs eller avstängda och utan tillgång till behövlig hälsovård, då vägar stängdes av och vägspärrar sattes upp. Tillgången på de knappa vattenresurserna framstod alltmer som den troliga tändande gnistan i framtiden.

Dödsstraffet

Både Iran och Saudiarabien genomförde alltså avrättningar – minst 94 respektive 88 under 2005. De verkliga siffrorna var troligen högre i båda länderna. Bland de iranska offren fanns även barn, medan en stor del av dem som avrättades i Saudiarabien var utländska medborgare, bland dem några som dömdes efter rättegångsförhandlingar de själva inte kunde förstå.

I september genomförde Irak de första avrättningarna sedan dödsstraffet återinförts i augusti 2004 och det faktiska moratorium för avrättningar som hade funnits inom den palestinska myndigheten sedan 2002 avbröts med fem avrättningar. Algeriet, Israel, Marocko och Tunisien förblev i praktiken motståndare till dödsstraffet.

Människorättsförsvarare

Människorättsförsvarare stod alltså inför en gigantisk uppgift då de sökte främja förståelse och säkerställa effektivare skydd för de rättigheter som alla i regionen har rätt till oavsett ålder, kön, nationalitet, religion, sexuell läggning eller andra särskiljande drag. De mötte många hinder och i några fall riskerade de sitt eget liv för att försvara sina egna och andras grundläggande rättigheter.

Oberoende människorättsorganisationer var aktiva i de flesta länder, trots restriktiv lagstiftning som var avsedd att reglera frivilligorganisationernas verksamhet. Men människorättsaktivisterna blev alltså utsatta för övergrepp och trakasserier, särskilt i Iran och Syrien. I Tunisien markerades förberedelserna till ett FN-sponsrat toppmöte i november med ett ökat statligt förtryck mot de ledande människorättsaktivisterna.

Förtrycket fortsatte under själva toppmötet som ironiskt nog var avsett att befrämja internationellt informationsutbyte genom användning av ny teknologi. Västsahariska människorättsaktivister i landet, som dokumenterade övergrepp av marockanska trupper tidigare under året, fängslades i Västsahara, när de protesterade.

Nord- och Sydamerika

Förvägran av mänskliga rättigheter var fortfarande en daglig realitet för många människor i Nord- och Sydamerika, särskilt för dem inom de mest sårbara sektorerna i samhället, till exempel ursprungsfolk, kvinnor och barn.

Emellertid fortsatte det civila samhället, inklusive människorättsrörelserna, att vinna styrka och inflytande i sina krav på bättre levnadsvillkor, öppenhet och ansvar hos de styrande, och respekt för de mänskliga rättigheterna.

De flesta människors liv förpestades av diskriminering och fattigdom som bådaderna ledde till social oro och politisk instabilitet i ett antal länder. Rörelser bland ursprungsfolk, som representerade några av de fattigaste och mest marginaliserade människorna i Amerika, ökade utmaningen mot traditionella politiska strukturer, särskilt i andinska regionen.

Polismisshandel, tortyr och misshandel av fångar var fortfarande utbrett. "Försvinnanden" rapporterades alltjämt i samband med den interna konflikten i Colombia. Våld mot kvinnor förekom i hela regionen och morderna på hundratals kvinnor i El Salvador, Guatemala och Mexico liksom myndigheternas uppenbara likgiltighet, orsakade omfattande protester. Konflikten i Colombia och den omfattande brottsligheten i hela regionen försämrade de mänskliga rättigheterna för ett stort antal människor.

Förebärande säkerhetsskäl fortsatte USA sin politik att underminera de mänskliga rättigheterna både inom USA och i många länder runtom i världen.

Naturkatastrofer, till exempel en serie förödande orkaner, påverkade länder i Västindien, Centralamerika och några av Sydstaterna i USA, och förvärrade den redan allvarliga fattigdomen och marginaliseringen. I många fall, till exempel New Orleans och andra samhällen i Louisiana i USA, tillhandahöll myndigheterna inte tillräckligt skydd och hjälpsändningarna var långsamma och otillräckliga.

Nationell säkerhet och kriget mot terrorismen

Hyckleri och åsidosättande av grundläggande principer för mänskliga rättigheter och internationella lagstadgade skyldigheter utmärkte fortfarande USA:s "krig mot terrorismen".

Tusentals fångar kvarhölls utan åtal i amerikanska fångläger i Irak, Afghanistan, Guantánamo Bay på Kuba och i hemliga fångläger kallade "svarta platser" som antogs finnas i Europa, i Nordafrika och på andra ställen. Tortyr och annan misshandel rapporterades och ytterligare bevis framkom att amerikanska myndigheter "utlokaliserade" tortyr genom till exempel "rendition" – att överföra personer till ett annat land utan något som helst juridiskt eller administrativt förfarande, ibland i hemlighet. Omkring 500 fångar fanns kvar i Guantánamo Bay där de hölls under förhållanden jämförbara med grym, omänsklig och förnedrande behandling och där de fortfarande förvägrades sin rätt att få prövat om deras fängslande var lagligt.

Trots allt starkare bevis för att regeringen i USA hade sanktionerat "försvinnanden" liksom förhörsmetoder som innefattade tortyr eller annan misshandel, underlät man att utkräva ansvar av tjänstemän på de högsta nivåerna, Bland dessa befann sig personer som kan ha gjort sig skyldiga till krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten.

USA:s "krig mot terrorismen-politik" som undergrävde normerna för mänskliga rättigheter ifrågasattes under 2005. Lagar stiftades som förbjöd tortyr och omänsklig behandling av fångar var de än befann sig i världen, trots Bush-administrationens

invändningar att förbudet skulle försämra deras möjlighet att få ut information från fångar. Emellertid begränsade lagen också kraftigt Guantánamofångarnas tillgång till federala domstolar och satte den framtida handläggningen ifråga för ungefär 200 vilande mål, i vilka fångar hade begärt prövning om deras fängslande var lagligt.

USA ökade sitt militära stödprogram i Colombia trots fortsatta bevis på allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna begångna av militär personal och paramilitära grupper som arbetade med USA:s aktiva eller tysta medgivande.

Konflikter och brottslighet

Lag och ordning hotades i många länder av regeringspolitik som innebar kränkningar av de mänskliga rättigheterna, korruption, diskriminering och ojämlikhet, vilka utlöste sociala protester från marginaliserade grupper, särskilt i de andinska länderna. Rörelser bland ursprungsfolk stod återigen i fronten för många av de utdragna protesterna och krävde alltmer högröstat sina rättigheter och att få delta i politiken. Till följd av massornas missnöje tvingades regeringarna i Ecuador och Bolivia att avgå.

I samband med den långdragna konflikten i Colombia hotades lag och ordning av regeringspolitiken. Alla parter fortsatte att begå omfattande kränkningar av de mänskliga rättigheterna, främst mot civilbefolkningen.

Mänskliga rättigheter och lag och ordning hotades också på grund av den höga våldsnivån i många länder, särskilt i städerna. I några städer i Brasilien, Centralamerika och Karibien var hela stadsdelar isolerade mellan våldsutbrott, ofta gängrelaterade, och repressiva tillslag från säkerhetsstyrkorna, vilkas metoder kränkte de mänskliga rättigheterna för hela samhällen. Störst offentlig uppmärksamhet riktades mot brotten mot de rika, men det var livet för städernas fattiga befolkning som, i avsaknad av statens skydd, i störst utsträckning dominerades av våld.

Militariseringen av polismakten fortsatte. I Centralamerika ägnade sig de väpnade styrkorna i allt högre grad åt att upprätthålla den allmänna ordningen och bekämpa brott.

I Haiti deltog illegala väpnade grupper och poliser i mord och kidnappning av civila. Spridningen av lätta vapen var alltjämt ett problem, trots några regeringars försök att begränsa tillgången. I en folkomröstning i Brasilien, röstade 64 procent av väljarna mot ett förslag att förbjuda handel med skjutvapen.

Straffrihet och rättvisa

Soldater i säkerhetsstyrkorna begick fortfarande i stor utsträckning brott mot de mänskliga rättigheterna utan att straffas. Över hela regionen rapporterades tortyr och annan misshandel som ibland resulterade i dödsfall i fängelse, men endast få av förövarna straffades. Offer, deras släktingar eller företrädare som inlämnade klagomål, blev ofta terroriserade och trakasserade, hotades till livet och blev ibland dödade. Detsamma hände även vittnen, företrädare för rättsväsendet och utredare.

I många fängelser rådde stark överbeläggning och mycket låg standard. Förhållandena var ofta likvärdiga med grym, omänsklig och förnedrande behandling. Detta orsakade åtskilliga upplopp över hela regionen, varvid en mängd människor oftast unga, fattiga män dödade. Ett ineffektivt, korrupt och diskriminerande rättsväsende ledde till att fångar som kom från fattiga och marginaliserade samhällen kunde försmäktas i månader och till och med år i fängelse utan att åtalas och dömas och ofta utan tillgång till försvarsadvokater.

Det rapporterades om att säkerhetsstyrkorna gjort sig skyldiga till övervåld för att begränsa brottslighet och oroligheter i Brasilien, Colombia, Ecuador, Jamaica, Paraguay och på andra platser i regionen. I några fall blev människor dödade.

Avsaknaden av oberoende och opartiskhet i regionens rättssystem – på grund av korruption, politiska fördomar eller kåranda inom polis och militärdomstolar – förblev ett allvarligt problem och vidmakthöll straffriheten för människorättsbrott.

Betydande framsteg gjordes då det gällde att ta itu med olösta brott som tidigare begåtts mot de mänskliga rättigheterna i några latinamerikanska länder. Den förre chilenske ledaren Augusto Pinochet sattes i husarrest anklagad för människorättsbrott. Han fråntogs sin lagstadgade immunitet och förklarades mentalt kapabel att klara en rättegång. Offren och deras familjer hoppades att deras mer än 30-åriga krav på rättvisa skulle kunna uppfyllas.

Anhöriga och offer för allvarliga människorättsbrott som begåtts på senare tid såg sin rätt till rättvisa närma sig förverkligande när den förre presidenten i Peru, Alberto Fujimori, greps i Chile enligt en begäran om utlämning på grund av anklagelser för mord, "försvinnanden" och tortyr.

Argentinas högsta domstol upphävde två amnestilagrar, Punto final och Obediencia Debida och öppnade därmed vägen för sanning och rättvisa för tusentals offer för brott mot de mänskliga rättigheterna som begåtts i Argentina mellan 1976 och 1983.

Adolfo Scilingo, en f.d. argentinsk marinofficer hade erkänt att han befunnit sig ombord på flygplan som under militärregimen i Argentina fraktade fångar som kastades i havet, drogade och nakna. Scilingo åtalades och dömdes i Spanien för brott mot mänskligheten. I ett annat fall möjliggjorde ett avgörande i den spanska författningsdomstolen att Guatemalas f.d. president Rios Montt och andra f. d. militära befattningshavare kunde lagföras för människorättsbrott. Emellertid inträffade också betydande bakslag. I Colombia riskerade Lagen om rättvisa och fred att garantera straffrihet för medlemmar i illegala väpnade grupper som var inblandade i människorättsbrott, däribland krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten, om de gick med på att demobiliseras. I Haiti undslapp en mängd f.d. militära och paramilitära tjänstemän, som avtjänade straff för sin inblandning i tidigare massaker fängelse och några garanterades villkorlös frigivning utan laglig motivering. Specialåklagaren, med uppgift att ställa dem som gjort sig skyldiga till omfattande människorättsbrott i Mexiko under 1960- 70- och 80-talen, hade, trots fem år i tjänsten, ingen framgång.

Könsrelaterat våld

Våld mot kvinnor var fortfarande ett av de mest överhängande hoten mot de mänskliga rättigheterna i Nord- och Sydamerika. Oräkneliga kvinnor och flickor utsattes dagligen för våld och kunde inte räkna med att regeringen skulle garantera dem den basala nivå av skydd och säkerhet de har rätt till.

Regeringar i regionen fortsatte att ignorera bestämmelser i fördrag om kvinnors rättigheter. Trots att de flesta länderna hade lagar för att förhindra och skydda kvinnor mot våld i hemmet och samhället, bedrevs polisutredningar av anklagelser om våld mot kvinnor mycket sällan effektivt. Inom rättsväsendet underlät man att ta våld mot kvinnor på allvar och förövare straffades sällan.

Antalet mördade kvinnor och flickor i Ciudad Juárez i Mexiko, steg ytterligare och försöken att få slut på straffrihet för tidigare bortföranden och mord både i den staden

och i staden Chihuahua gick trögt. Antalet kvinnor som dödats i Guatemala steg ända till 665 jämfört med 527 under 2004, och den ökning av sexuella övergrepp och kvinnomord, som börjat 2002, fortsatte. Utredningarna av dessa mord gick trögt och det gjordes föga för att förhindra sådana mord.

Avsaknaden av speciella lagbestämmelser om kriminalisering av våld mot kvinnor var alltjämt ett hinder för att uppnå rättvisa i en region där könsrelaterad diskriminering förekom i stor omfattning i statliga institutioner. Några framsteg gjordes i alla fall. I Mexico konstaterade högsta domstolen i ett utslag att våldtäkt inom äktenskapet är ett brott och gjorde därmed slut på en 15-årig rättsstrid där aktörer inom rättsväsendet framförde argumentet att eftersom äktenskapets mening var fortplantning borde samlag som framtvings av maken inte betecknas som våldtäkt men som "ett otillbörligt utövande av en (äktenskaplig) rättighet". I Guatemala avskaffade författningsdomstolen en lag som tillät att våldtäktsmän under särskilda omständigheter undgick åtal om de gifte sig med sitt offer.

Homosexuella, bisexuella och transpersoner (HBT) utsattes fortfarande för diskriminering och våld. I en studie som Amnesty genomförde i USA framgick att polisen i allt större omfattning regelmässigt betedde sig olämpligt mot och gjorde sig skyldiga till övergrepp mot transsexuella och alla färgade eller unga HBT-personer, immigranter, hemlösa och sexarbetare. I Nicaragua var alltjämt homosexuella förhållanden kriminaliserade och ett antal lagar mot sodomi gällde fortfarande i karibiska länder.

Ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter

Enligt FN-studier fanns tecken på att fattigdomen minskat något i vissa länder i regionen. Dessa siffror dolde emellertid försämringar i vissa områden, till exempel Haiti, och i några jordbruksområden i Guatemala, Peru och andra platser. Den ekonomiska och sociala ojämlikheten var bland de högsta i världen, vilket undergrävde möjligheten till allmän utveckling. Marginaliserade och fördrivna grupper på landsbygden och i städerna i många länder levde fortfarande i extrem fattigdom, berövade sina rättigheter till hälsovård, rent vatten, levebröd, utbildning och skydd.

Trots upprepade uppmaningar från internationella banker och andra att utveckla hjälp och stöd till ursprungsfolk och afro-ättlingar och till investeringar i landsbygdssamhällen ledde ursprungsfolkens deltagande i politiken inte till ökat åtnjutande av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. En studie utförd av Världsbanken om ursprungsfolk i Bolivia, Ecuador, Guatemala, Mexiko och Peru kom fram till att det var 13 – 30 % högre sannolikhet att ursprungsfolk var fattiga än icke ursprungsfolk.

Hiv/aids-epidemin skördade uppskattningsvis 24 000 liv i Karibien år 2005 och blev därmed den främsta dödsorsaken för vuxna mellan 15 och 44 år. Totalt 300 000 människor i regionen antogs leva med hiv i regionen, varav 30 000 blev smittade 2005. I de andra delarna av regionen steg smittofrekvensen, särskilt bland männen. Kvinnliga sexarbetare var också svårt drabbade.

Konflikterna om tillgångar, till exempel mark och vatten, och privatiseringsplaner speglades i antalet människorättsförsvare som angreps med anledning av sina försök att resa legitima krav på dessa områden. Ett toppmöte med regeringarna i Nord- och Sydamerika som hölls i Argentina i november misslyckades att bryta dödläget i sedan länge låsta förhandlingar för att etablera ett Nord- och Sydamerikas frihandelsområde (*Free Trade Area of the Americas, FTAA*). Några länder, som leddes av Argentina, Brasilien och Venezuela, opponerade sig kraftigt mot förslaget.

Emellertid rådde alltså liberaliserad handel och investeringar i regionen genom bilaterala överenskommelser eller sub-regionala arrangemang. Det förekom protester mot effekten av sådana överenskommelser, som befäste fattigdomen i stora sektorer av befolkningen, och mot regeringarnas underlåtenhet att se till att garantier för de mänskliga rättigheterna byggdes in i överenskommelserna. De mänskliga rättigheterna fick fortfarande stå tillbaka för ekonomiska intressen vilket ökade risken att skrupelfria affärsmetoder eller investeringsbeslut skulle underminera de mänskliga rättigheterna. Vissa speciella områden omfattade arbetsrättigheter, tillgång till mediciner till rimliga priser och immateriella rättigheter.

Dödsstraffet

Dödsdomar avkunnades fortfarande i många länder till exempel Belize, Trinidad och Tobago. Avrättningar ägde emellertid rum bara i USA. Mexiko avskaffade dödsstraffet för alla brott.

I december genomförde USA sin 1 000:e avrättning sedan 1977 när avrättningar återupptogs efter ett moratorium. Trots denna vanhedrande milstolpe fortsatte trenden mot en restriktiv tillämpning. I mars förbjöd USA:s högsta domstol avrättning av ungdomsbrottslingar som var under 18 år när brottet begicks, vilket innebar att USA började följa internationella normer som förbjuder sådana avrättningar. Två personer frigavs från dödscellerna därför att de var oskyldiga. Bland de 60 människor som avrättades 2005 fanns mentalt störda personer, åtalade utan tillgång till kompetent försvarsdoktor och utlänningar som nekades sina konsulära rättigheter.

Människorättsförsvarare

Människorättsaktivister i Nord- och Sydamerika bedrev en intensiv kampanj för att förmå regeringar och väpnade grupper att uppfylla sina skyldigheter att respektera internationella och inhemska människorättsnormer.

Kvinnorättsaktivister stred för att reformera föråldrade lagar om våldtäkt och våld i hemmet och hotades eller trakasserades ofta för att de försökte stödja offer för våld och sexuella övergrepp. Aktivister från ursprungsfolk i Centralamerika kämpade för sin grupps rätt att försvara sin rättighet att tjäna sitt levebröd och bli tillfrågade i frågor som rörde deras förfäders jord till exempel utnyttjandet av naturresurser eller dammbyggen. Amnesty fruktade att några homo- eller transsexuella aktivister gick under jord på grund av ökande homofobi på Jamaica och i några andra karibiska länder.

De svårigheter och faror som mötte aktivister i Amerika sträckte sig från hot och inskränkningar i rörelsefriheten till godtyckliga fängslanden och ogrundade anklagelser om terrorism och andra våldsgärningar.

Myndigheterna vägrade ofta att ta rapporter om brott mot de mänskliga rättigheterna på allvar, förebyggande att rapporterna var påhittade eller överdrivna. Aktivister, som arbetade lokalt med fattigdom och utveckling på landsbygden, ofta i isolerade områden, och journalister som bevakade till exempel frågor angående korruption, döddes i Brasilien, Colombia, Guatemala och Mexiko. I Ecuador dödsdömdes NGO-medlemmar som kämpar för att skydda ursprungsfolkens samhällen och miljö från skadliga effekter av oljeborrning och förstörelsen av kokaplantager. På Kuba terroriserades människorättsaktivister, politiska dissidenter och fackföreningsledare och attacker mot yttrande- och föreningsfrihet förekom ofta.

Ett allvarligt problem i Colombia, Kuba, Guatemala, Haiti, Honduras och Mexiko var att det juridiska systemet användes för att försvåra människorättsförsvarens arbete. De hotades med utredningar eller att fängslas på grundande brottsanklagelser. Sådana fall rapporterades även från USA.

Regeringars försök att skydda utsatta människorättsförsvare förhindrades eftersom vissa myndigheter förhalade de försiktighetsåtgärder de skulle vidta för att skydda namngivna personer, vilket anbefallts av Interamerikanska kommissionen för mänskliga rättigheter. Några regeringar lyckades bara erbjuda skottsäkra västar och kunde inte uppbåda tillräcklig politisk vilja inom sina regeringar att ta itu med den djupa fientligheten mot människorättsarbete eller att justera lagbestämmelser som inskränkte rätten att försvara mänskliga rättigheter.

Fakta och siffror

Tortyr och "kriget mot terrorismen"

Regeringar kommer med dubbla budskap, å ena sidan förespråkar de mänskliga rättigheter, å andra sidan undergräver de samma rättigheter.

- **141** av världens länder har ratificerat FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling.

- Av de **150** länder som finns med i Amnestys årsrapport 2006 rapporteras om tortyr och annan misshandel i **104** av dem.

- Endast **ett** land i Europa (Italien) utfärdade häktningsorder för CIA-agenter som var misstänkta för kidnappning av fångar för "rendition" (överföring av personer från ett land till ett annat utan rättslig prövning).

- **Sex** länder i Europa var inblandade i "renditions". Enligt uppgift skickades minst **14** personer till länder där de utsattes för tortyr.

Tusentals människor har fängslats utan åtal eller rättegång, torterats och/eller utsatts för misshandel med "kriget mot terrorismen" som ursäkt.

- **1592** dagar har gått sedan USA den 11 januari 2002 öppnade Guantánamo Bay-fängelset för misstänkta i "kriget mot terrorismen".

- **759** är det totala antalet fångar som hållits fängslade i Guantánamo Bay.

- **13 år** gammal var Mohammed Ismail Agha då han tillfångatogs av amerikanska soldater i Afghanistan och sedan fördes till Guantánamo.

- **Inte en enda** av de fångar som sitter i Guantánamo Bay-fängelset har dömts för brott.

Dödsstraffet

Avskaffandet av dödsstraffet har haft en mycket positiv utveckling och den allmänna opinionens påtryckningar har bidragit till denna förändring.

- Fram till 2005, hade **122** länder avskaffat dödsstraffet i lagen eller i praktiken. 1977, året då Amnesty sammankallade till en banbrytande internationell konferens om dödsstraffet, hade bara 16 länder avskaffat det.

- Enligt Amnestys information var det bara **ett land**, Iran, som under 2005 avrättade ungdomsbrottslingar, under 18 år.

Våld mot kvinnor

Från födseln fram till sin död, i krigstid så väl som i fredstid, utsätts kvinnor för diskriminering och våld av staten, samhället och familjen.

- **2 miljoner** flickor riskerar könsstympning varje år. Endast nio länder har specifik lagstiftning som förbjuder kvinnlig könsstympning.

- **25 %** av alla kvinnor utsätts för sexuella övergrepp av en nära partner under sin livstid. **79** länder har ingen lagstiftning mot våld i hemmet.

- Det finns **ingen siffra** över det totala antalet kvinnor som våldtas i samband med väpnade konflikter. Våldtäkt används ofta som vapen i krig. Att få fram några exakta siffror är svårt på grund av säkerhetssituationen i dessa länder, rädsla för stigmatisering och risk för hämndaktioner mot kvinnor som anmäler en våldtäkt.

Omvärldens paralysering

Konflikten i Darfur har beskrivits som hemsk till sin natur och oerhörd i sin omfattning. För att skydda de civila i Darfur krävs omedelbara åtgärder från FN och den Afrikanska unionen.

- **2,2 miljoner** flyktingar och internflyktingar har drivits på flykt på grund av konflikten.
- **285 000** har dött på grund av svält, sjukdom eller har mördats i Darfur sedan 2003.
- **7 000** övervakare från Afrikanska unionen är utplacerade i Darfur.
- **13** resolutioner har FN:s säkerhetsråd antagit om situationen i Darfur.
- **Inte en enda** FN-soldat var utplacerad i Darfur.

Brutna löften

Vid millenietoppmötet 2000 satte världens ledare upp tydliga mål för att lösa några av de mest överhängande globala sociala problemen. Men de lät bli att infria sina löften. Regeringar lovade att uppnå målet att alla barn i världen skulle få en grundläggande skolundervisning före år **2015**.

Enligt 2005 års siffror:

- Går minst **100 miljoner** barn fortfarande inte i skolan.
- **300 000** är barnsoldater.
- **46 %** av alla flickor i världens fattigaste länder får inte grundläggande undervisning.

Vapenkontroll

Den utökade spridningen av lätta vapen spär på konflikter, fattigdom och kränkningar av mänskliga rättigheter världen över.

- Det går **en pistol** på **var tionde** person på jorden
- Det går **två kulor** på **varje person** på jorden
- **1000** är det genomsnittliga antalet personer som varje dag dödas av lätta vapen.
- För **varje dollar** som används för bistånd i utvecklingsländerna läggs **tio dollar** på militärutgifter.
- **88 %** av den rapporterade vapenexporten av konventionella vapen kommer från **fem permanenta medlemmar** i FN:s säkerhetsråd: Kina, Frankrike, Ryssland, Storbritannien och USA.